

Рівненський інститут післядипломної педагогічної освіти
Комунальна науково-методична установа
«Березнівський районний методичний кабінет»
Березнівської районної ради
Балашівський навчально-виховний комплекс
«Колегіум – загальноосвітня школа I – II ступенів»

Конкурс-ярмарок педагогічної творчості

Номінація «Художня культура»

Індійський культурний регіон

(цикл уроків з художньої культури
для учнів 11 класу
художньо-естетичного профілю)

Зайко Оксана Дмитрівна
учитель художньої культури

Березне - 2013

Зайко О. Д. Індійський культурний регіон (цикл уроків з художньої культури для учнів 11 класу художньо-естетичного профілю). Навчально-методичний посібник для вчителів та учнів 11 класу художньо-естетичного профілю. Балашівський НВК «Колегіум – загальноосвітня школа I – II ступенів». – Березне, 2013 – 67 с.

У навчально-методичному посібнику вміщено матеріали для проведення уроків та безпосередньо плани-конспекти до розділу “Індійський культурний регіон” в 11 класі для учнів профільного рівня, завдання для тематичного контролю знань учнів, словник основних понять і термінів до даної теми, дидактичні матеріали до розділу «Індійський культурний регіон» та диски: «Ілюстрації до уроків», «Мультимедійні презентації», «Індійська музика «Dreams of India»», «Відеосюжети».

Структура посібника залишає простір для творчих пошуків кожному вчителю, який на свій розсуд може скорочувати або доповнювати вміщений матеріал, обираючи свою форму роботи.

Посібник розрахований для вчителів та учнів навчальних закладів.

Рецензенти:

Т.А.Швед, методист комунальної науково-методичної установи «Березнівський районний методичний кабінет» Березнівської районної ради.

В.І.Боровець, заступник директора з навчально-виховної роботи Балашівського НВК «Колегіум – загальноосвітня школа I – II ступенів»

Рекомендовано науково-методичною радою комунальної науково-методичної установи
«Березнівський районний методичний кабінет» Березнівської районної ради
(Протокол №2 від 08 лютого 2013 року)

Зміст

Передмова.....	4
Календарно-тематичне планування уроків до розділу «Індійський культурний регіон».....	6
1. План-конспект уроку з теми «Внесок Індії у світову культуру: відкриття десяткової системи обчислення, шахів. Образ Індії в середньовічних текстах Київської Русі».....	7
2. План-конспект уроку з теми «Індуїзм та буддизм – релігії індійського регіону».....	14
3. План-конспект уроку з теми «Архітектура і скульптура».....	24
4. План-конспект уроку з теми «Декоративно-прикладне мистецтво регіону».....	30
5. План-конспект уроку з теми «Мистецтво і танець».....	36
6-7. План-конспект уроку з теми «Індійське кіно».....	44
8. План-конспект уроку з теми «Індійське йоги».....	48
Завдання для тематичного контролю знань учнів.....	52
Словник основних понять і термінів до теми «Індійський культурний регіон».....	56
Дидактичні матеріали до розділу «Індійський культурний регіон».....	59
Список використаної літератури.....	67
Диски:	
 Диск 1. Ілюстрації до уроків.	
 Диск 2. Мультимедійні презентації:	
1. Основні відомості про Індію.	
2. Архітектура та скульптура Індійського регіону.	
3. Художня культура Індії.	
4. Тадж-Махал в Агрі.	
 Диск 3. Індійська музика «Dreams of India»	
 Диск 4. Відеосюжети:	
1. Пам'ятники світової архітектури. Тадж-Махал.	
2. Тадж-Махал в Агрі.	
3. Стародавні рукотворні чудеса . Гігантський Будда.	
4. Сучасний індійський кліп.	
5. Індійські танці.	
6. Уривки з індійських фільмів.	
7. Таємниця мистецтва йогів.	

Передмова

Соціально-економічні завдання розвитку нашої країни зумовлюють пошук оновлених підходів до їхнього розв'язання. Українській державі необхідне покоління з високим рівнем культури і освіченості, здатне сприймати національні й загальнолюдські цінності, творчо діяти в будь-якій сфері соціальної практики.

У цьому аспекті культурологія постає як методологічна основа інтегративного гуманітарно-орієнтованого знання та гуманізованого виховного процесу, що відповідає змісту та завданням предмета «Художня культура».

Балашівський навчально-виховний комплекс «Колегіум – загальноосвітня школа І – ІІ ступенів» належить до навчальних закладів художньо-естетичного профілю. У 10-му класі опановується українська художня культура, а в 11-му класі — зарубіжна художня культура (4 год. на тиждень).

Мета вивчення художньої культури в навчальному закладі полягає в особистісному художньо-естетичному розвитку учнів, формуванні у них світоглядних орієнтацій і компетенцій у сфері художньої культури, вихованні потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні у процесі опанування цінностями української та зарубіжної культурно-мистецької спадщини.

Глибокі та давні традиції має система освіти в організації навчально-виховного процесу. Проте, поруч із традиційними формами та методами навчання, кожен вчитель використовує нові сучасні методики. Це – вимога часу. Науково-технічний прогрес спонукає до пошуку нових педагогічних технологій.

У сучасних умовах гуманізації й демократизації навчального процесу як ніколи актуальні дидактичні заповіді В.Сухомлинського «Немає абстрактного учня. Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб розкривати сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці...». Вважаю, що моє завдання, як вчителя, – допомогти учневі знайти себе в житті; пробудити чи розвинути в дитині те творче зернятко, яке є в кожному, тому що воно закладене там природою.

Розвивати творчі здібності можна по-різному. Окремі учні (обдаровані) переважно самостійно тренують свої задатки, щоб розвинути їх у здібності, і удосконалюють свої здібності, щоб вони стали творчими. Але для розвитку творчих здібностей більшості школярів важливою є саме роль учителя. Тому своїм завданням вважаю - управляти процесами творчого пошуку учнів, йдучи від простого до складного: створення ситуації, що сприяє творчій активності та спрямованості дитини, розвиток його уяви, асоціативного мислення, здатності розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання.

А єдиним, на мою думку, найефективнішим засобом досягнення мети є використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання, які забезпечують позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, сприяють розвитку творчої особистості.

Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини – основна мета, що покладена в основу інноваційних технологій навчання.

Вважаю, що сучасному вчителю необхідно вибрати те «зерно», що дасть змогу створити свою «міні-методику». У творчого вчителя і учні прагнутимуть до творчості.

Творчий підхід учителя до побудови та проведення уроку, насиченість різноманітними прийомами, методами та формами викладання зможуть забезпечити його ефективність. Один із способів розвитку пізнавальної активності учнів – це використання мультимедійних технологій, які дають змогу підвищити активність і привернути увагу учнів до навчання.

Використання комп'ютерних технологій на уроках художньої культури дозволяє мені формувати та розвивати в учнів такі компетентності: саморозвиток та самоосвіту,

інформаційну, комунікативну, полікультурну, а за умови залучення прикладних комп'ютерних програм, ще й компетентнісну продуктивну творчу діяльність.

Під час проведення уроків широко використовую програмні засоби навчання та мультимедіа: презентації, комп'ютерні програми тощо, які дають змогу продемонструвати на уроці ті явища, які в реальному світі побачити неможливо або складно. Часто діти бояться висловлювати свою думку, бояться помилитися. Комп'ютер створює на уроці сприятливий мікроклімат, знімає напругу. Він дає змогу перетворити окремі етапи уроку на гру.

Я переконана, що важливим є спілкування та співпраця вчителя і учнів на уроці. Перефразовуючи вислів «Як назвеш корабель, так він і попливе», на практиці впевнилась: «Як почнеш урок, так він і пройде». Тому велику увагу приділяю організаційному моменту. Організаційний етап кожного уроку покликаний створювати атмосферу довіри та доброзичливості, забезпечити нормальну зовнішню обстановку та психологічний настрій учнів на роботу. У своїй педагогічній практиці нерідко використовую розминки для мотивації навчання, для ненав'язливого формулювання мети і завдань уроку, проводжу вправу «Очікування», психологічний тест «Мій настрій сьогодні».

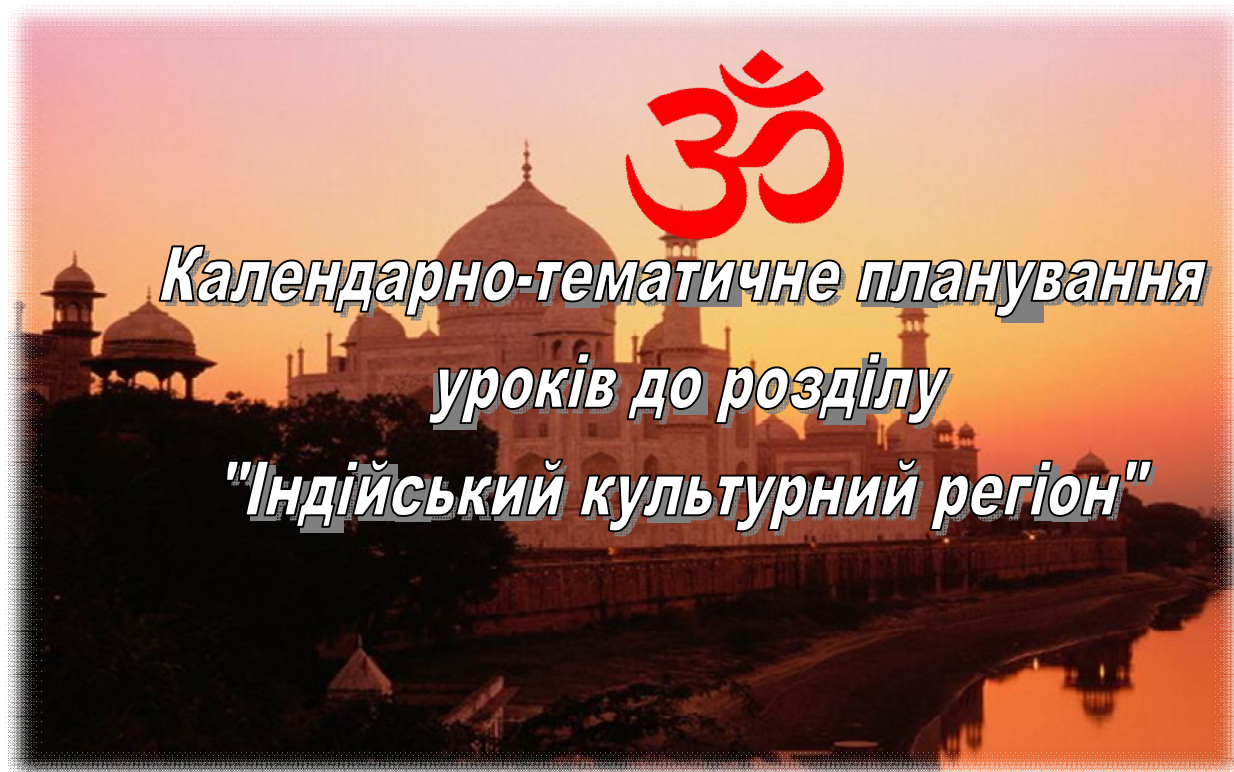
Якісна реалізація шкільної програми з вивчення культури Індійського регіону в 11 класі неможлива без чіткого науково обґрунтованого планування, підготовки й проведення уроків. Ефективність проведення уроку полягає у всебічному охопленні програмового матеріалу з визначенням тем уроків, кількості годин на їх проведення, питань теорії та історії культури і мистецтва, міжпредметних зв'язків, наочних посібників та ТЗН, дидактичних матеріалів, рекомендованої до уроку літератури, змісту самостійної та практичної роботи, а також у науковому обґрунтуванні нового погляду на традиційний план-конспект уроку, який готує вчитель до кожного заняття.

У запропонованому посібнику вміщено матеріали до проведення уроків та безпосередньо плани-конспекти до розділу «Індійський культурний регіон» в 11 класі для учнів профільного рівня, завдання для тематичного контролю знань учнів, словник основних понять і термінів до даної теми, дидактичні матеріали до розділу «Індійський культурний регіон» та диски:

- «Ілюстрації до уроків»;
- «Мультимедійні презентації»;
- «Індійська музика «Dreams of India»»;
- «Відеосюжети».

Структура посібника залишає простір для творчих пошуків кожному вчителю, який на свій розсуд може скорочувати або доповнювати вміщений матеріал, обираючи свою форму роботи.

Даний посібник розрахований для вчителів художньої культури та учнів 11 класу художньо-естетичного профілю.

Розділ. Художня культура Індії
Тема 1. Індійський культурний регіон

№ уроку	Тема уроку
1.	Внесок Індії у світову культуру: відкриття десяткової системи обчислення, шахів. Образ Індії в середньовічних текстах Київської Русі.
2.	Індуїзм та буддизм – релігії індійського регіону.
3.	Архітектура і скульптура. Інтер'єр та декор храмів. Два основні стилі: північний (індоарійський) і південний (дравинський). Бронзова та мідна скульптури. Фігури Будди у традиційних позах самозаглибленого споглядання та в стані відчуження, бронзовий Шива у вигляді граційного юнака з чотирма руками, зігнутими у витонченому жесті, вогняний ореол навколо всієї фігури та ін.
4.	Декоративно-прикладне мистецтво регіону. Вироби із напівдорогоцінних каменів, кришталеві релікварії у храмах Індії. Різьба по слоновій кістці, перламутру (Індія, Шрі-Ланка). Вироби з лакового дерева. Карбоване срібло.
5.	Музика і танець. Танець. Значення поз, жестів, позицій рук (мудра). Манера співу. Музика і танець в індійському кінематографі.
6-7.	Індійське кіно. Фільми соціального спрямування: „Бродяга” (реж.Р.Капур), „Мати-Індія” (реж.Мехбуба). Гостросюжетні фільми („Помста і закон” (реж.Р.Сіппі). Мелодрами („Месник”, реж.П.Чакраварті). Комедії (на вибір вчителя або учнів).
8.	Індійські йоги. Йога – найдавніша система досягнення повної гармонії людського існування. Мета – ідеально здорові тіло й дух, рівновага між ними.
9.	Узагальнення знань за темою «Індійський культурний регіон» (Робота за різнорівневими завданнями).

План - конспект уроку №1

Тема уроку. Внесок Індії у світову культуру: відкриття десяткової системи обчислення, шахів. Образ Індії в середньовічних текстах Київської Русі

Мета: розпочати знайомство учнів з культурою та мистецтвом Індійського культурного регіону, з'ясувати внесок Індії у світову культуру, проаналізувати образ Індії в історії світової культури, звернути увагу на образ Індії в середньовічних текстах Київської Русі; розвивати увагу, естетичний смак, аналітичне та логічне мислення; виховувати ціннісне ставлення до мистецтва.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу

Наочні та дидактичні матеріали: підручник, «Художня культура світу» (авт. Н. Є. Миропольська, Є. В. Белкіна, Л. М. Масол), ілюстрації, наочний матеріал, презентація, відеофрагменти

Хід уроку

*Подорожуючи Індією, думаєш про те, як важко було зрушити з місця цю величезну, як континент, країну, в житті якої сьогоднішній день так тісно переплітається з днем завтрашнім і днем минулим подібно до того, як на індійській дорозі кондиційований автобус сусідить з парєю волів, запряжених в арбу, і пішими переносниками цегли.
(В. Овчинников "Своїми очима")*

I. Організаційний момент

Вітання з учнями. Перевірка присутніх на уроці. Перевірка готовності учнів до уроку (наявність зошита, підручника, щоденника). Створення позитивного настрою.

II. Актуалізація опорних знань

Евристична бесіда

1. Пофантазуємо і перенесемося у X ст. Ви почули слово "Індія". Поділіться, яка виникла у вас уява? (багатства, казкові скарби, чудеса, загадкова країна, екзотична).
2. Ви живете у XXI ст. Скажіть, яка уява виникає сьогодні, почувши слово "Індія"?
3. Пригадайте, хто з європейців відкрив шлях до Індії? (Васко да Гама, 1497-1499pp)
4. Поясніть, добре це чи погано, що відкрили Індію для світу? (вміщує позитивні і негативні наслідки великого географічного відкриття)
5. Пригадайте, що індійці подарували світу?

Дійсно, Індія – одна з колисок людської цивілізації.

III. Мотивація діяльності на уроці

На сьогоднішньому уроці ми розпочинаємо знайомство з Індійським культурним регіоном. Індійська культура посідає одне з почесних місць в історії світової культури. Вона характеризується грандіозними досягненнями, здобутими протягом багатьох віків. Їй притаманні не тільки довгочасність, а й творче сприймання достоїнств іноземних культур та здатність не втрачати власні фундаментальні цінності.

Тема нашого уроку „Внесок Індії у світову культуру: відкриття десяткової системи обчислення, шахів. Образ Індії в середньовічних текстах Київської Русі" (записую на дошці, учні — в зошиті). Ми з вами розглянемо такі питання:

1. Образ Індії в історії світової культури.
2. Внесок Індії у світову культуру: відкриття десяткової системи обчислення, шахів.
3. Образ Індії в середньовічних текстах Київської Русі.

IV. Вивчення нового матеріалу

Розповідь вчителя поєднується з переглядом відео, слайдів (презентація «Основні відомості про Індію») та ілюстрацій із подальшим обговоренням учнями побаченого, виокремленням суттєвих ознак індійської культури.

1. Образ Індії в історії світової культури

Розповідь

Культура Індії - одне з унікальних явищ у світовій культурі. Це одна з найстародавніших культур, котра й по сьогоднішній день існує на підвалинах, що склалися в глибині віків. Індійська культура вражає своєю сталістю й цілісністю тим більше, чим чіткіше виявляється різноманітність умов її існування, складність її політичної історії, багатонаціональність її носіїв.

Перегляд презентації «Основні відомості про Індію»

Займаючи велетенську територію Азійського субконтиненту, Індія за чисельністю населення посідає друге місце у світі після Китаю. За даними Укрінформ станом на 2012 рік населення Індії становило 1,21 млрд. осіб. Індія стала другою країною у світі після Китаю, яка перетнула позначку в мільярд осіб. Серед багатомільйонного населення Індії співіснують різноманітні расові типи. Їхня різноякісність складалася тут протягом тисячоліть зусиллями різних народів, серед яких були і племена джунглів — бхілі, коли, сантали і греки, саки й кушани, гуни, араби, тюрки, афганці та інші. Індію населяють кілька сотень націй, народностей, що розмовляють різними мовами (мов і діалектів близько 900). Державна мова Індії - хінді, а другою державною мовою тимчасово вважається англійська. Основу населення становлять індоарії (72 %). Нині в Індії співіснує близько 80 етносів, котрі розмовляють 834 мовами й діалектами.

Індія - так європейці здавна називали багаті країни Південної Азії, про які мали лише приблизне уявлення. Мовою хінді країна звалася Бхарат.

Колумб гадав, що дістанеться Індії західним шляхом, і коли відкрив спочатку Багамські та Антильські острови, а потім Південну Америку, то був упевнений, що досяг своєї мети, тому тубільців цих земель, а згодом і Північної Америки стали називати індіанцями. Така назва щодо американського червоношкірого населення згодом усталилася. А жителів Індії називають індусами та індійцями.

Індія впродовж свого історичного існування не лише зустрічалася з притаманними раннім історичним стадіям людства процесами сутічок з різними завойовниками, а й потрапляла на довгі століття в іноземне поневолення. Вона розривалася міжусобицями роздрібнених за феодалним типом володінь, лише інколи перебуваючи в політичній цілісності. Так, певною цілісністю індійська культурна спільнота характеризувалася за часів держави Нандів (VI—V ст. до н. е.), за царювання Ашоки (III ст. до н. е.), в царстві Кушан (II ст. н. е.), Гуптів (IV—VI ст. н. е.). Певна цілісність була притаманна державним утворенням періоду мусульманського завоювання: Делійський султанат за правління Мухаммада Туглука (XIV ст. н. е.), імперія Великих Моголів (XVI—XVII ст. н. е.). Першою загальноіндійською державою стала британська Індія з XVIII століття.

Культура Індії, створювана протягом століть зусиллями різних народів, попри всі соціально-політичні перешкоди завжди виділялася своєю внутрішньою єдністю, мала тільки їй властивий характер, будучи, власне, продуктом глибинної духовної цілісності, що й тепер визначає непорушну спільність народів цього регіону.

Перші центри культури в Індії існували вже в III тис. н.е. — це Хараппа (нині у Західному Пакистані) та Мохенджо-Даро біля річки Інд. Ця індійська культура, найяскравішим компонентом якої була Хараппа, зросла на підставі місцевих традицій Півночі. У жителів Хараппи та Мохенджо-Даро була своя писемність. Написи робилися на керамічних виробах, металевих речах та на печатках. Писемність складалася з близько 400

знаків, що писались справа наліво. Писемність до сьогоднішнього дня не розшифрована, більш цього, невідома навіть мова, якою вона зроблена.

Найяскравіша особливість цієї культури – її надзвичайний консерватизм: принаймні, протягом тисячоліття розташування вулиць міста лишалося незмінним. Найбільш вражаючим досягненням індійської культури є досконала система водопроводу та каналізації, якої не мала жодна інша давня культура.

У II тис. до н.е. до Індії прийшли племена індоаріїв, жерці яких створили велике зібрання гімнів – “Рігведу”, що й сьогодні вшановується як найсвятіший серед численних текстів індуїзму.

Перегляд ілюстрацій

Індійську культуру не можна зрозуміти без урахування такого суто індійського феномену, як станова-кастова система. Адже індійське суспільство складається з ряду каст, кожна з яких регламентована чітко сформульованими нормами соціальної поведінки та міжкастових взаємовідносин. Відношення між станами та кастами в епоху пізнього індуїзму визначалися правилами ендогамії (вважався законним лише шлюб у межах однієї групи), спільного бенкетування (їжу можна було приймати від членів своєї або вищої групи і їсти у присутності таких же людей) та передбаченого роду занять (кожна людина зобов'язана була добувати собі засіб до існування лише тим ремеслом або заняттям, що вважалося загальним для усіх членів її групи, і не мала права займатися нічим іншим).

Каста – це результат тисячолітнього розвитку і взаємодії расових та інших груп у єдиній системі культури.

Лише протягом останніх п'ятдесяти років кастова система потерпіла дійсних ознак розкладу. Причина тому – багато нововведень, розповсюдження освіти західних зразків, ріст національної самосвідомості.

Індія у середні віки – це велика художня школа, з якої багато почерпнули архітектори та художники прилеглих країн Південної та Східної Азії. Кам'яні храми Індії, з прикрашаючими їх рельєфами, розписами, візерунками орнаменту, створені поколіннями невідомих майстрів, стали скарбницями світового мистецтва.

Культура Індії не тільки всмоктала досягнення інших культур, а сама не менше віддала світовим культурам. Насамперед необхідно відзначити, що вся Південно-Східна Азія перейняла велику частину своєї культури з Індії. Весь Далекий Схід зобов'язаний Індії буддизмом, який сприяв формуванню своєрідних культур Китаю, Кореї, Японії та Тибету.

Значний вплив культура Індії здійснила на Захід. Гете й багато інших письменників початку XIX ст. читали усі перекладені на той час твори давньоіндійської літератури. Починаючи з Гете, більшість великих німецьких філософів були обізнані певною мірою з вченням індійської філософії. Шопенгауер відверто зізнався, що він знаходився під впливом індійської думки й дотримувався істинно буддистських поглядів. І наприкінці XX ст. на Заході користувалися великою популярністю релігійно-філософські концепції Індії, раціоналізовані методи йоги, засоби та ідеї індійського містицизму.

Індивідуальне опитування "Продовжи речення"

Вчитель: читає речення та пропонує його продовжити одному учневі.

Учень: зразу продовжує речення.

1. Індія за чисельністю населення посідає ...
2. Державна мова Індії ...
3. Мовою хінді Індія називалася...
4. Індіанцями називають...
5. Перші центри культури існували ...
6. Найяскравіша особливість індійської культури її ...

7. Індійське суспільство складається з ряду ...
8. Індокорі створили велике зібрання гімнів...
9. Значний вплив Індія здійснила на ...

2. Внесок Індії у світову культуру: відкриття десяткової системи обчислення, шахів

Розповідь

Давні індійці добилися значних успіхів у розвитку наукових знань. Видатним досягненням давньоіндійської науки було створення десяткової системи лічби, якою нині користується весь світ. В Індії вперше було застосовано знак нуля. До речі, цифри, які називаються арабськими, насправді були винайдені індійцями, а вже потім перейшли до арабів. Значним інтелектуальним здобутком давньої індійської цивілізації стало винайдення на початку нашої ери гри в шахи.

Один з арабських авторів IX ст. Аль-Джахіз писав: «Стосовно індійців, то ми знаходимо, що вони досягли великого успіху в астрономії, арифметиці... та в медицині, оволоділи таємницями лікарського мистецтва. Вони вирізьблюють скульптури й зображення, володіють багатою літературою писемністю... У індійців – багата поезія, розвинуте ораторське мистецтво, медицина, філософія, етика... Наука астрономія походить від них і інші люди її запозичили. Від них пішла наука думати».

Цінним є те, що дані з різних галузей знань того часу містить ведична література. Це знання із землеробства (добрива, сівозмін, шовківництво, шкідники рослин), медицини (перелік хвороб, їх ознаки, цілющі трави і близько 760 приготовлених цілющих речовин, дані про анатомію, патологію, терапію), геометрії (співвідношення сторін прямокутного трикутника), ремесел (конструкція гідравлічних машин), військової техніки (види зброї, оборонні споруди), астрономії (визначення положення багатьох зірок).

Десяткова система обчислення, винайдена індійцями, - одна з найпоширеніших у світі. Для запису чисел найчастіше використовуються символи 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, тобто так звані арабські. Вважається, що заснування такої системи обчислення пов'язане з кількістю в людини пальців на руках. Найдавніший відомий запис десяткової системи, який виявлено в Індії, датований 595 р.

Робота в групах

Картки-завдання для організації інтерактивної частини уроку за методом «Ажурна пилка»

Цифри давнини, Індія, IX ст.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Цифри західних арабів, X ст.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Індійські цифри (975 р.)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Французькі цифри, XII ст.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Французькі цифри, XIII ст.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Готичні цифри (близько 1400 р.)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Цифри епохи Відродження (близько 1500 р.)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

Картка 1. Відкриття десяткової системи обчислення

Стародавній Індії притаманний високий рівень науково-природничих та гуманітарних знань, які розвинулися не без впливу на них вавилонських та грецьких наукових ідей, особливо в галузях математики та астрономії. Індійські математики користувалися значенням π

(з точністю до четвертої цифри),

добували квадратний та кубічний корені, розв'язували рівняння з одним невідомим, раніше за греків відкрили «теорему Піфагора». Вони застосовували позиційну десятиричну систему обчислень, яку в них запозичили араби, а в арабів — європейці, розробили правила арифметичних дій, які практично не відрізняються від сучасних. Отож наша шкільна арифметика має староіндійське походження. Індійці створили цифрову систему, яку називають «арабськими цифрами» і якою нині користуються математики всього світу (до речі, араби називали математику «індійською наукою»). Видатним

досягненням староіндійської математики було створення розвинутої алгебраїчної символіки, багатшої навіть за грецьку. Індійське походження мають такі загальновживані математичні терміни, як «цифра», «корінь», «синус» тощо (У середньовічній Європі слово «цифра» спершу означало «нуль» і лише в XIV—XV ст. стало застосовуватись до всіх знаків від нуля до дев'яти).

Позиційна система числення (десять цифр, включаючи нуль) була введена в Індії. Вона дозволяла розробити відносно прості правила виконання арифметичних операцій. Учені вважають, що в Індії позиційна система вперше з'явилась не пізніше початку нашої ери. Однак через те, що індійці використовували крихкі матеріали для письма, документальних пам'яток цього не збереглося. Достеменним документом, що використовує позиційну систему нумерації вважається Бакхшалійський рукопис, який датується XII століттям.

Для цілих чисел в Індії використовувалась десяткова система. Спочатку це були цифри «*карошті*», які писались справа наліво, а потім «*брахмі*», які писались зліва направо. Обидва варіанти використовували адитивний принцип для чисел до 100 і мультиплікативний — далі. Однак в брахмі використовувались спеціальні знаки для чисел від 1 до 9. На основі цієї системи були розроблені сучасні цифри «*деванагарі*» (чи божественне письмо), які почали застосовувались в десятковій позиційній системі. До 595 року належить перший запис числа, в якому застосовуються дев'ять цифр, нуля ще не було. Для зручності обчислень Аріабхата запропонував записувати цифри літерами санскриту. У 662 році християнський єпископ Сирії Север Себохт писав: «*Я не стану торкатися науки індійців — їх системи числення, що перевершує всі описи. Я хочу лише сказати, що рахування виконується за допомогою дев'яти знаків*».

Основними арифметичними діями в Індії вважались додавання, віднімання, множення, ділення, піднесення до квадрату і кубу, добування квадратних і кубічних коренів, для яких були розроблені правила. Обчислення проводились на лічильній дошці з піском або пилом, чи просто на землі і записувались паличкою. Проміжні викладки витирались, через що перевірка за допомогою оберненої операції була неможлива, натомість використовувалась перевірка за допомогою дев'ятки. Індійці знали дробі і вміли здійснювати над ними операції, пропорції, прогресії. Вже з VII століття н. е. вони користувались від'ємними числами, які інтерпретували як борг, а також ірраціональними числами. Вони займались сумуванням числових рядів, зокрема приклади арифметичних і геометричних прогресій містяться у «Ведах», а в XVI столітті Нарайана Пандит виконав більш загальні підсумовування.

Індійські математики Аріабхата, Брахмагупта і Бхаскара розв'язували діофанові рівняння вигляду $ax + b = cy$ в цілих числах. Крім того, вони розв'язували в цілих числах рівняння вигляду $ax^2 + b = y^2$, що було найбільшим досягненням індійських математиків в області теорії чисел. пізніше це рівняння і його окремий випадок при $b = 1$ привернули увагу Ферма, Ейлера, Лагранжа. Запропонований Лагранжем метод знаходження розв'язку був близький до індійського.

Картка 2. Відкриття шахів

Індійці подарували людству багато корисних винаходів. Вони винайшли шахи. Гра була задумана як битва між двома аріями і називалася «чотири роди військ».

Шахи — гра на спеціальній дошці, що має назву шахівниці й поділена на 64 світлі і темні клітини (поля), між 16 світлими (білими) і 16 темними (чорними) фігурами за встановленими для них правилами пересування;

старовинна індійська настільна розважальна гра, що має давню історію. Як одна з найрозповсюдженіших спортивних ігор сучасності, гра поєднує в собі елементи мистецтва (уяви), науки (логічно-точний розрахунок) і спорту.

Шахи мають виховне значення: сприяють розвитку концентрації уваги, вміння долати труднощі та планування власних дій, логічно мислити. Оскільки у грі в шахи виявляються особливості людської особистості, вони використовуються у якості моделі наукових досліджень в психології та педагогіці. Також використовуються для моделювання систем штучного інтелекту.

Стародавнє походження шахів не викликає сумнівів. Ігри з фішками на дошці були відомі ще в III-му-IV-му ст. до н. е. У перші п'ятсот років нової ери в Індії, за думкою багатьох істориків з'явилась найдавніша форма шахів — військова гра *чатуранга*. Грали в чатурангу четверо гравців. Хоча й чатуранга була складною грою, що вимагала точного розрахунку, пересування фігур визначалося кидком гральної кості.

На наступному етапі розвитку гра для чотирьох перетворилася в гру для двох суперників, виграш у якій уже досягався не киданням кості, а розумом. Нова гра для двох суперників отримала назву шатрандж. У VIII—IX ст. шатрандж отримав широке розповсюдження в Арабському Халіфаті. Під час арабського періоду розвитку шахів відбувся винахід шахової нотації — способу запису партій. З'явилась велика кількість літератури з теорії дебютів, стратегії, тактики. До країн Західної Європи шахи потрапили не раніше 11 ст. Саме на цей час припадає перша згадка про шахи в літературі («Каталонський заповіт», 1010). Але гра, напевно, була відома й на I – II ст. раніше, про що свідчать знахідки шахових фігур, датовані IX-м ст. У Західній Європі ймовірно за все навчилися грі в шахи від арабів Іберійського півострова, але можливе також проникнення шахів через Аквітанію, Прованс, а також південь Апеннінського півострова. У Скандинавії та на Британських островах шахи розповсюджували вікінги, про що свідчить знахідка кількох комплектів шахових фігур на о. Льюїс, що датовані 1200 р.

Спочатку католицька церква вважала шахи азартною грою, та спробувала заборонити їх, але вже в 1400 році всі заборони було знято. З XI—XII ст. шахи вважались одним із найрозповсюджених розваг феодальних вельмож. Шахи навіть увійшли до програми лицарського виховання. Шахи згадуються в низці відомих літературних творів того часу («Пісня про Роланда», «Трістан та Ізольда», «Роман про Розу» та ін.). Потрапивши до Європи, шахи зазнали деяких змін, а саме шахівниця стала двоколірною (до цього всі клітини шахівниці були білого кольору). Вперше така шахівниця згадується вже в XI ст. У другій половині XV ст. у Західній Європі з метою прискорення темпу гри слон та королева стали набагато сильнішими. Також було остаточно затверджено право ходу пішаком із початкової позиції на дві клітини.

Бесіда

1. Якими відкриттями відома Індія у світовій культурі?
2. Стародавня цивілізація, в якій винайшли шахи, фарби для тканин, число π , десяткові числа з нулем, ввели поняття "синус", "цифра", "корінь", розв'язували лінійні рівняння, але не було геометрії, — це:
 - а) Стародавній Єгипет; б) Месопотамія; в) Стародавня Індія; г) Стародавній Китай.
3. Як називалася перша подібна до шахів гра?
4. Скільки було принципових відмінностей від сучасних шахів?

3. Образ Індії в середньовічних текстах Київської Русі

Завдання для учнів

1. Опрацювати уривок і визначити назву давньоруської пам'ятки в якій згадується Індія.
2. Про яку біблійну оповідь йдеться в тексті?
3. Кому з синів Ноя дісталася Індія?

Картка 3

Так почнемо повість оцю.

Після потопу троє синів Ноя розділили Землю - Сим, Хам і Яфет. І дістався схід Симові: Персія, Бактрія, і аж до Індії в довготу, а в ширину до Рінокорура, тобто від сходу і до півдня, і Сирія, і Мідія, і ріки Євфрат, Вавилон, Кордуна, Ассірія, Месопотамія, Аравія Найстарша, Елімаїс, Інді, Аравія Сильна, Колія, Коммагена, вся Фінікія.

Хамові ж дісталась південна частина: Єгипет, Ефіопія, сусіда з Індією, і друга Ефіопія, з якої витікає ріка ефіопська Червона, поточна на схід, Фіви, Лівія, сусіда з Кірін, Мармарія, Сірт, Лівія друга, Нумідія, Масурія, Мавританія, що знаходиться навпаки Гадіра. В його володіннях на сході знаходяться також: Кілікія, Памфілія, Пісідію, Місія, Лікаона, Фрігія, Камалія, Лікія, Карія, Лідія, інша Місія, Троаду, Еоліда, Віфінія, Стара Фрігія і острови некії: Сардинія, Крит, Кіпр і ріка Гіхону, інакше звана Ніл.

Яфетові ж дісталися північні країни і західні: Мідія, Албанія, Вірменія Мала і Велика, Каппадокія, Пафлагонія, Галатія, Колхіда, Босфор, Меоти, Деревія, Сарматія, жителі Тавриди, Скіфія, Фракія, Македонія, Далматія, Малосія, Фессалія, Локрія, Пеленія, яка називається також Пелопоннес, Аркадія, Епір, Іллірія, слов'яни, Ліхнітія, Адриакія, Адриатичне море. Дісталися і острови: Британія, Сицилія, Евбея, Родос, Хіос, Лесбос, Кітіра, Закінф, Кефаллінія, Ітака, Керкіра, частину Азії, звана Іонія, і річка Тигр, поточна між Мідією і Вавилоном; до Понтійського моря на північ: Дунай, Дніпро, Кавказьські гори, себто Угорські, а звідти до Дніпра, та інші ріки: Десна, Прип'ять, Двіна, Волхов, Волга, що йде на схід у частину Симову. У Яфетовій же частині сидить русь, чудь і всякі народи: меря, мурома, весь, мордва, заволочская чудь, перм, печера, ям, угра, литва, зимигола, корсь, летгола, ліб. Ляхи ж, і прусси, і чудь сидять поблизу моря Варязького. По сьому ж морю сидять варяги: сюди, на схід, - до наділу Симового, сидять по тому ж морю і на захід - до землі Англійської і до Волоської. Потомство Яфета також: варяги, шведи, нормани, готи, русь, англи, галичани, волохи, римляни, німці, корлязі, венеціанці, фрягами та інші, - вони примикають на заході до південних країн і сусідають з племенем Хамовим.

V. Закріплення нового матеріалу

Бесіда

1. В чому полягає внесок Індії в світову культуру?
2. В яких країнах індійська нумерація поширилася спочатку?
3. Хто із середньоазійських математиків розповів про індійські цифри?
4. Скільки років налічує історія шахів?
5. В якій пам'ятці давньоруської літератури згадується про Індію?

VI. Підсумок уроку

Справді, Індія нікого не залишає байдужим. Я хочу закінчити наш урок словами Марка Твена: „Земля мрій і романтики, нечуваного багатства і небувалої злиденності, розкоші і бідності, палаців і халуп, голоду і чуми, духів і велетнів, ламп Аладіна, тигрів і слонів, кобр і джунглів; країна сотень народів і мов, тисячі релігії і двох мільйонів богів».

VII. Домашнє завдання

1. Обміркувати питання для проведення дискусії на наступному уроці:
 - Що сприяло світовій славі Індії?
 - Чи важливий вплив релігії на мистецтво будь-якої країни, зокрема Індії?
2. Переглянути на Youtube (www.youtube.com) «Боги індуїзму».
3. Підготувати повідомлення «Індуїзм», «Буддизм»

План - конспект уроку №2

Тема уроку. Індуїзм та буддизм – релігії Індійського регіону

Мета: продовжити знайомство учнів з мистецтвом та культурою Індійського регіону, звернути увагу на духовні традиції, охарактеризувати процес розповсюдження релігій в регіоні, проаналізувати основні догмати буддизму та індуїзму; розвивати самостійне художнє мислення; виховувати толерантне ставлення до релігії та ціннісне ставлення до мистецтва.

Тип уроку: комбінований

Наочні та дидактичні матеріали: підручник, «Художня культура світу» (авт. Н. Є. Миропольська, Є. В. Белкіна, Л. М. Масол), ілюстрації, наочний матеріал, роздавальний матеріал, презентація

Хід уроку

*Шукати Бога — означає розібратися у поняттях добра і зла.
Ф.М. Достоевський*

I. Організаційний момент

Вітання з учнями. Перевірка присутніх на уроці. Перевірка готовності учнів до уроку (наявність зошита, підручника, щоденника). Створення позитивного настрою.

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда

1. Що вас найбільше вразило минулого уроку?
2. Поясніть чому за індійською нумерацією в Європі закріпилася назва – «арабська»?
3. Поясніть, чим гра чатуранга є подібною до шахів.
4. Назвіть принципові відмінності від сучасних шахів.

Індивідуальне опитування - "Знайди помилку в тексті"

Вчитель: читає текст з помилкою, який записаний на дошці або на картці.

Учень: відшукує помилку і дає вірну відповідь.

III. Мотивація діяльності на уроці

Сьогодні на уроці ми будемо працювати за темою „Індуїзм та буддизм – релігії Індійського регіону" (записую на дошці, учні — в зошиті). Релігія - дуже багатогранне, розгалужене, складне суспільне явище, представлене різними типами і формами, найпоширенішими з яких є світові релігії, що включають численні напрямки, школи і організації.

В історії культури особливе значення мало виникнення трьох світових релігій: буддизму, християнства та ісламу. Ці релігії внесли суттєві зміни в культуру, вступивши в складну взаємодію з різними її елементами і сторонами.

На сьогоднішньому уроці ми з вами будемо розглядати такі питання:

1. Вплив релігії на культуру Індійського регіону.
2. Індуїзм – релігія переважної більшості населення.
3. Буддизм та його догматика.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Вплив релігії на культуру Індійського регіону

Розповідь

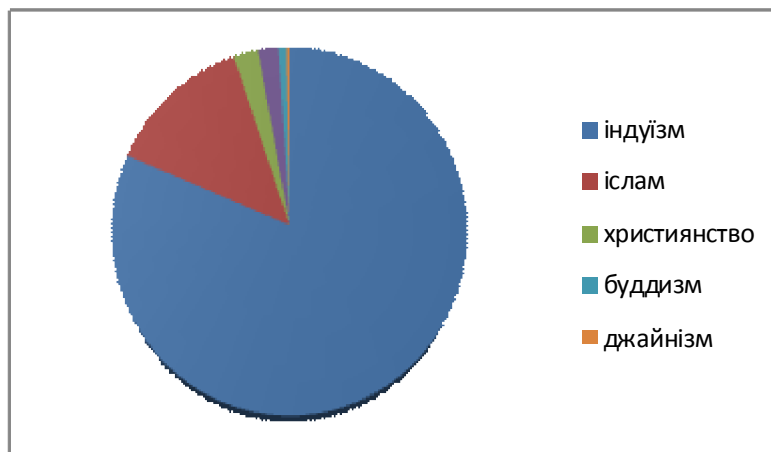
Термін «релігія» латинського походження і означає «благочестя, святина ». Релігія - це особливе світовідчуття, відповідна поведінка і специфічні дії, засновані на вірі в надприродне, щось вище і священне. Вона постає такою формою відображення

дійсності, в якій переважає психологічний, ірраціональний елемент - різнистану душі, настрою, мрії, екстаз. Однак основою релігії є віра в бога, безсмертя душі, потойбічний світ, тобто міфи та догми.

У взаємодії з мистецтвом релігія звертається до духовного життя людини і по своєму інтерпретує сенс і мету людського буття.

Перегляд та аналіз діаграми «Релігії Індії»

Чотири великі релігії світу (індуїзм, буддизм, джайнізм та сікхізм) походять із Індії. Більше 800 мільйонів індійців (80,5%) є індуїстами. Решта населення відноситься до релігійних груп: мусульман (13,4%), християн (2,3%), сикхів (1,9%), буддистів (0,8%), джайністів (0,4%), євреїв, зороастрійців та послідовників бахаїзму та інші.

Запитання

1. Які релігії набули поширення в Індії (світові та національні)?
2. Чому, на вашу думку, більшість населення Індії сповідує індуїзм?

Дискусія «Чи важливий вплив релігії на мистецтво будь-якої країни, зокрема Індії?»

Розповідь

Самобутність художньої культури Давньої Індії визначила релігія. Саме слово “релігія” у нашому, європейському, розумінні навряд чи може застосовуватися до індуїзму, корені якого губляться в давнині. Індуїзм не вкладається до прокрустового ложа уявлень про релігію, які характеризують нашу культуру. Інколи індуїзм називають способом життя, але це надто вузьке і поверхове уявлення. Найшвидше індуїзм – це складна система світосприймання, що включає в себе і філософський, і соціальний компонент, тісно переплетені і взаємозалежні.

2. Індуїзм – релігія переважної більшості населення

Методика «Навчаючи - вчуся»

Слово вчителя

Тепер ознайомимося з найбільш поширеною релігією Індії та розглянемо ілюстрації.

Повідомлення учня

Для розуміння індуїзму надзвичайно важливо мати на увазі, що для індуса не існує у світі іншої віри, ніж індуїзм, і взагалі не існує нічого, що б не охоплювала релігія чи не входило до неї. Немає поділу на світ сакральний та світ ілюзорний, немає нічого, що

могло бути названо мирським, світським, немає нічого, окрім релігії, поза релігією, поряд із релігією. Чи не тому в індусів немає спеціального слова, поняття, відповідного нашому розумінню релігії? Як можна назвати те, що не має протиставлення?

Релігія для індуса – це відчуття себе частиною Всесвіту, дотримання його космічних законів, а життя – це релігія. У цій двоєдиній формулі міститься весь індуїзм із його глибокою діалектичністю, розуміння єдності всього сущого, пошук єдності в різноманітті, із її високою екологічністю і сприйняттям живої й неживої природи в їхній цілісності, з одного боку, а з другого – із його скрупульозною модифікацією всієї людської активності, із його наданням реалістичного статусу буквально усім життєвим проявам, із його обожненням каміння і тварин, гір і річок, героїв і демонів, діаграм і символів, хвороб і статевих органів, із поклонінням священному звукові та медитативній тиші. Тільки уяснивши те, можна зрозуміти свідомість індуса з його пошануванням, що тисячоліттями передається із покоління в покоління, всього того, що ходить, плазує, плаває, літає, з його розумінням природних відправлень організму як акту релігійного.

Для індуса істини індуїзму охоплюють безначальний і нескінченний світ, виникаючий, гинучий і знову виникаючий у космічному просторі. Індуїзм позбавлений антропоцентризму. Людина розглядається на рівних із усією живою й неживою природою, причому в рамках теорії переселення душі можливі варіанти посмертного втілення не в людській подобі. І людина, і природа – форми божественного прояву.

Найдавніша відома нам релігія Індії – ведійська, це релігія аріїв, коріння якої сягають у глибину віків – у часи індоєвропейської праспільноти. Сама назва “ведійська” походить від назви священних книг – вед. Веди є практично єдиним джерелом свідчень про цю релігію на її найдавнішому етапі. Жертвоприношення здійснювалися на відкритому місці як приношення вогню (Агні), котрий повинен був віднести їх іншим богам; не існувало ні храмів, ні зображень богів, які б могли бути додатковим джерелом інформації про ці вірування. Веди являють собою збірники гімнів (самхит), найдавніші з яких відносяться до II тис. до н.е. Багато століть вони існували виключно в усній формі і повинні були вивчатися напам’ять.

Згідно традиції виділяють чотири Веди: Рігведа, Самаведа, Яджурведа та Атхарваведа. Склалися вони ймовірно у I половині I тис. до н.е. Найдавнішою та найбільш вшанованою є Рігведа. Вона складається з десяти книг (мандал) і в цілому містить 1028 гімнів. Гімни за своїм призначенням – це не розповіді про богів, а звертання до богів з якимось проханням; щоб отримати те, що просять.

Гімн, що промовлений людиною, — це дарунок божеству, але щоб його було прийнято (та бог зробив дарунок тому, хто просить), гімн треба правильно проговорити – із всіма необхідними інтонаціями, паузами. Саме цьому виникає Самаведа, у якій повторюються рігведійські гімни, але з вказівками, як їх правильно виконувати. Для того, щоб промовляння гімну виявилось ефективним, його треба супроводжувати жертвоприношенням, а точніше – його слід включити до структури церемонії жертвоприношення. Ведійський ритуал описується у Яджурведі. Таким чином, перші три Веди тісно пов’язані між собою. Декілька відокремлено стоїть Атхарваведа, яка являє собою збірник замовлянь та заклинань, тому її інколи навіть не включають у Веди.

Ведійська релігія має політеїстичний характер, в ній багато богів, головних – 33, але інколи згадуються 3339 богів. У світі виділяються три основних сфери – небо, повітря та земля, головною вважається повітря. В залежності від “сфери проживання” розділено богів. До найважливіших богів неба відносяться Сур’я (сонце), Ушас (зоря) та Варуна (божество води та світового порядку); землі – Агні (жертвний вогонь) та Сома (священний хмільний напій); повітря – Ваю (вітер), Рудра-Шива (гроза) та Індра (блискавиця, грім). Індра зветься “царем богів” та возвеличується над усіма богами ведійського пантеону, він вершить багато подвигів, найвідоміший з них – сутичка з Врітрою (загороджувачем небесної води), перемога над ним дозволяє Індри визволити воду та зросити нею землю.

Необхідно ще вказати дві взаємопов'язані особливості ведійських богів: по-перше, майже не існує опису їх фізичного образу та характерних атрибутів; по-друге, саме божество, до якого звертається гімн, називають наймогутнішим з усіх богів. Дослідники припускаються думки, що це пов'язано з тим, що усі боги являються проявом єдиного божественного принципу.

У середині I тис. до н.е. на перший план у ведійському пантеоні висувається тріада богів: Брахма (творець світу) – Шива (руйнівник світу) – Вішну (охоронець світу).

Подальший розвиток та оформлення ведійських вірувань відбувається у брахманах, араньяках та упанішадах, літературі смріті.

Повідомлення учня

Ведійська релігія до початку нашої ери трансформувалася у релігію, що називається індуїзмом. Індуїзм і в наші часи залишився релігією більшості населення Індії. Але вже з середини I тис. до н.е. в Індії виникає цілий ряд нових релігійних та тісно пов'язаних з ними філософських вчень. Самим значним з них, що пізніше обернувся у світову релігію, був буддизм.

Характерною рисою культури Індії є те, що в ній ми зустрічаємося з численними релігіями, які взаємодіють між собою. Серед них слід вирізнити основні: брахманізм та його пізніші форми – індуїзм і джайнізм, буддизм та іслам. Саме брахманізм зробив істотний вклад у поділ індійського суспільства на касты, саме він акцентував увагу на переселенні душ. Потім з брахманізму виділилася неортодоксальна релігія – джайнізм, що відіграв помітну роль в історії Індії та її культури. Джайнізм зробив явний акцент на етику, на соціально-моральні аспекти поведінки людини.

Олімп індуїзму символізує трійця: Брахма, Вішну, Шива, які представляли космічні сили творення, збереження й знищення. Брахма як творець світу зображувався з квіткою лотосу у чотирьох руках разом із своєю дружиною Сарасваті, богинею мистецтва, Вішну – це порядок і гармонія природи, його змальовували сплячим на змії вічності. Дружина Вішну Шрі – богиня кохання. Вішну з'являється в багатьох перевтіленнях: одне з них – Рама, герой однойменного епосу, інше – Кришна, який звичайно з'являється дитиною чи юнаком.

Шива, відомий за ім'ям Великого бога, зображувався у вигляді йога чи аскету у стані медитації. З його шиї звисає гірлянда черепів, у руці він тримає тризуб, ріка Ганг протікає біля його ніг. Його дружина Парваті часто має страшну подоби: її честь вимагає жертви. Багаторукість танцюючого Шиви символізує сили Всесвіту, а також демонструє його пульсацію.

Слід підкреслити, що визначення індуїзму є досить складною задачею, вирішити яку не можуть найдосвідченіші вчені. До цієї релігії необхідно підходити як до конгломерату цінностей та вірувань.

Перегляд ілюстрацій

Брахма

Вішну

Шива

Опорний конспект

Поняття карми передбачає, що у світі існує природна моральна причинність: що посієш у земному житті, те й пожнеш у житті майбутньому. Вважається, що душа доброї людини після смерті перевтілюється в людському тілі, а якщо вона була грішною, її душа втілиться в крокодила, підземного демона тощо. Покарання неминуче. Відповідно до законів карми в житті людини є чотири основні мети:

- виконання релігійних, сімейних та суспільних обов'язків (дхарма);
- відповідне використання матеріальних цінностей (артха);
- задоволення чуттєвих прагнень (кама);
- прагнення звільнитися від ланцюга перероджень (мокша).

Самоопитування

1варіант

Вчитель: подає питання на дошці і пропонує учням дати відповіді "про себе", далі зачитує вірні відповіді.

Учні: оцінюють свій рівень знань.

2варіант

Вчитель: задає усно питання.

Учні: відповідають письмово, а після читання вчителем відповідей роблять, позначки на полях "+", "-" та оцінюють свої знання.

3. Буддизм та його догматика

Розповідь

Буддизм, як і джайнізм, був реакцією не брахманських верств давньоіндійського суспільства на брахманізм. Основи його вчення викладені в бенареській проповіді Будди, суть їх така: життя є страждання. Народження й старіння, хвороба й смерть, розлучення з улюбленим і союз з нелюбом, недосягнута мета й незадоволене бажання – все це страждання. Воно походить від бажання буття, насолоди, творення, влади, вічного життя тощо. Знищити цю ненаситну жадоу, відмовитися від бажань, від земної марноти – ось шлях до знищення страждань. Саме цей шлях веде до повного звільнення, нирвани. Людям, які настраждалися, не могло не імпонувати вчення про те, що наше життя – страждання (аналогічна теза, як відомо, у певній мірі забезпечила шлях і ранньому християнству), і що всі страждання походять від бажань та похоті. Зменшити їх, бути добрим та благочестивим – і це перед кожним (а не лише перед посвяченими та брахманами) відкриває шлях до істини, а у підсумку – й до нирвани. Зрозуміло, чому буддизм став найбільш впливовим і популярним у Стародавній Індії.

Священною книгою буддизму є Тріпітакі (Тіпітакі) – в буквальному перекладі “Три корзини (навчання)”. За легендою, після смерті Будди його учні зібралися разом, троє з них висловили три частини вчення Будди, пізніше записавши їх на пальмових листях, та склали їх відповідно у три корзини. Звідси й назви цих трьох частин: Віная-пітака, Абхидхамма-пітака та Сутта-пітака (пітака – це кошик); кожна з цих книг в свою чергу розділена на ряд розділів. До найбільш цікавих текстів відносяться Джатакі та Дхаммапада, що входять у Сутта-пітаку. Джатакі – це збірник розповідей про попередні народження Будди (їх у збірнику близько 550). Дхаммапада (Шлях навчання) – це збірник афоризмів, приписуваних Будді і охоплюючих широке коло питань буддійського вчення.

Велику роль у буддизмі відіграло вчення про ахімсе (ахімс), що ґрунтується на забороні завдавати шкоду живим істотам, чинити насильства над ними, вбивати. Його, зокрема, включила у своє віровчення така неортодоксальна індійська релігія, як джайнізм.

Будда

Самостійна робота з легендою про Будду

Опорний конспект

Буддизм — релігія, названа на честь її творця — Будди.

Справжнє ім'я засновника релігії — **Сідхартха Гаутама**, або Шак'ямуні, який був принцем племені шак'їв.

Головні принципи буддизму

4 благородні істини:

- ✚ будь-яке життя є стражданням, воно не має у собі нічого радісного, бо досягається шляхом зусиль, праці, а отже, страждання;
- ✚ ці страждання походять від бажання, жадоби жити і насолоджуватися життям;
- ✚ ці страждання походять від бажання, жадоби жити і насолоджуватися життям;
- ✚ страждання можна позбутися. Є для цього шлях спасіння.

Шлях до мети — досягнення прояснення (*нірвана*).

Найважливіші правила поведінки:

- ✚ не вбивати нічого живого;
- ✚ не красти;
- ✚ не брехати;
- ✚ не вживати їжу надмірно;
- ✚ любити весь навколишній світ;
- ✚ вживати тільки рослинну їжу.

Слово вчителя

І, нарешті, про іслам, який наприкінці 1 тис. н.е. заявив про себе на північному заході Індостану, поставши перед індуїзмом у вигляді живого віровчення войовничих племен Західної та Центральної Азії. Він якісно відрізнявся від усіх попередніх релігійних світоглядів. Насамперед мусульманські племена володіли потужнішою військовою технологією та сильнішою політичною системою в порівнянні з індусами. Але головне — їх віровчення спиралося, принаймні теоретично, на концепцію “згуртованого братерства”, яка об'єднувала узами глибокої поваги всіх, хто сприйняв цю релігію. Це було, напевне, перше в історії індуїзму зіткнення з релігійним віруванням, що спиралося на поняття цілісної громади, об'єднаної єдиним і всемогутнім богом, і не дивно, що індійське суспільство не змогло включити мусульманські громади до свого гнучкого соціального та духовного організму. Однак найважливіше полягає в тому, що ті, хто прийняв іслам, жили поруч з індусами і перейняли в них міфи, образи традиційних богів, релігійні обряди.

Довідкова інформація

Будда — у буддистській релігії особа, яка досягла найвищої святості. У буддистському пантеоні налічується понад 1000 будд. Засновник буддизму. У вужчому значенні Суддгодан Гаутама, котрий жив з 623 по 544 рр. до н.е. або на 60 років пізніше.

Народився, за легендами у царській сім'ї скіфського племені Суддгодана, недалеко від Непалу.

Войовниче плем'я скіфів, вторгнувшись в V столітті до н.е. до Індії, засновує на узбережжі Гангесу (Гангу) нове царство. В ті давні часи перси (іранці) називали Оріану Мага Сакія, греки саків — скіфами. Наші давні предки самі себе також називали словом «сак» у значенні «воїн», «січовик». Основною зброєю в них були лук, кинджал і «сакіра». Король скитського племені Суддгодан, батько Гаутами Будди, нове царство в Індії назвав ім'ям Сакія. Будда завжди гордився своїм скитським походженням, був глибоко переконаний у тому, що Оріана — вибрана Богом земля, ще з часів божественного Рами, засновника давньоарійської віри у Всебога, небесне знамено якої має три основи — Народження, Життя і Небуття, в буддистів — Творіння Світу, Світ і Нірвана. В священних письменах написано, що королева Мая, дружина Суддгодана, народила Будду непорочне. Перед своїм народженням Будда жив на небі. Оглянувши Всесвіт він вибрав непорочну діву Маю. Перевтілюючись у дитину, Будда спустився з небесного престолу до неї у вигляді веселки, таким чином з'єднавши в час свого народження небо і землю. В квітучому Оленячому гаю біля Лумбини (Непал) Будда сам себе породив, вийшовши з лона матері через бік. Це сталося в 563 році до н.е. Весь світ торжествував з такого великого свята. Квітучі дерева посихали свої віти над найкращою і найнепорочнішою дівочою. Ангели й архангели прилетіли вклонитися Йому. Почувши про народження принца Сакії, з Гімалаїв прибув святий чоловік Асіта. Великий мудрець сказав, що такої прекрасної дитини в світі ще не було, а плаче він тому, що вже не має часу жити довго, щоб побачити здійснені ним подвиги. Прибулі браміні (духовники) помітили на тілі новонародженого 32 знаки величності, а будова всіх частин тіла вразила їх досконалістю.

Коли народився Спаситель, на небі появилася Зоря, яку першими побачили троє великих святих. Ідучи за рухом Зорі, вони принесли йому дарунки.

Згодом прибуло сім святих, які сказали: «Народилася велика людина». Могутній та багатий цар Суддгодан, ставши батьком у п'ятдесят років, утішився баченням та став роздавати бідним людям щедрі дари. На честь молодого принца він збудував три палаци. Юного Будду стали виховувати та навчати різних наук талановиті вчителі. Молодий принц дивувався усім своєю жадобою до знань, особливо до священних Вед — стародавніх книг, що містять священні тексти аріїв. Будда ясно висловлював свої думки, в його словах відчувалося почуття великої душевної краси.

Юний принц як достойний син великого воєначальника любив всілякі військові ігри і в тих забавах легко отримував перемогу над суперниками.

За оріанським звичаєм, Будда в шістнадцять років отримав бойову зброю, був переведений у стан косаків та був удостоєний права носити косу — символ приналежності до касты воєначальників. У скіфів (саків) був давній звичай, що цар, воєначальники та їхні

дорослі діти мали право голити голову, залишаючи на тім'ї косу. Тоді ж Будда одружився з чарівною Ясодгарою.

Одного погідного дня, не спитавши дозволу в батька, Будда разом зі своїм слугою Чанною пішов на ярмарок, де стрів людину в старій подертій одежині. Розмова з жебраком так на нього вплинула, що він на другий день, забувши про улюблене полювання, знову із слугою пішов на ярмарок. На виразі обличчя жебрака він знову вгледів такий спокій, який може мати лише вельми щаслива людина. Жебрак розповів, що живе високо в горах, а на ярмарок прийшов за харчами. Повертаючись до палацу, Будда сказав своєму слугі Чаннові, що колись сам би хотів стати жебраком, щоб довідатися, звідки беруться страждання і як їх долати. Бо коли не знатиме їх причин, то навіки залишиться нещасним.

Старість та смерть приходять до кожної людини, незалежно від того, багата вона чи бідна. Що таке щастя? Чи щасливий він, коли бачить, як його чарівна Ясодгара радіє, коли грає музика, веселяться дівчата, лунає сміх. Напевне щаслива! Чого тільки не має в його палацах: золото, діаманти, квіти... Тоді чому люди хворіють, тужать, помирають? Звідки приходить злість та ненависть? Виходить, що не в багатстві щастя. Чому очі в того обдертого жебрака світилися щастям? Будда після десятирічного родинного життя стає батьком. Щиро люблена Ясодгара подарувала йому сина. Та чи може він змінити свою думку?

Тихої місячної ночі, коли його син Рагул і люба дружина спали, Будда тихенько прийшов до них попрощатися. Попрощавшись, вийшов з палацу і зустрів юну красуню, якій дав коштовності, щоб та своїм співом не порушувала нічний спокій. Сівши на свого улюбленого коня Кантаку, Будда разом із слугою Чанною залишає палац. Подорожні люди, зустрічаючи його, в шанобі зупинялися, кланялися йому, як достойному принцу. Через деякий час їм у дорозі стрівся злий дух. Він почав вмовляти принца, щоб той відрікся від своїх намірів, обіцяючи зробити Будду королем над королями. «Іди, Мара» — відповів Будда на ту улесливу внабу. А на додачу викинув меч і сам собі відрізав косу. Тоді сказав Чанну:

— Вірний слуго мій, бери мого коня. Я сам далі ітиму в світ.

Заплакав слуга та й повернувся до палацу, а вірний кінь Кантака помер від нудьги за своїм добрим господарем.

Мандруючи світом, Будда зустрів обідраного жебрака, з яким обмінявся одягом та віддав останні золоті перстні, оздоблені діамантами. Одяг жебрака був жовтого кольору, який носили найбільш убогі люди, бездомні та забуті світом сироти.

На одній дорозі Будда приєднався до п'яти мандрівників і від них довідався, що душа вдосконалюється голодом. Ставши на цей шлях пізнання життя, Будда разом із старцями подався в джунглі Урувели, де став умертвляти своє тіло. Не маючи сил ходити, Будда вирішив перестати голодувати, бо зрозумів, що правду треба шукати не в тілесному самобичуванні, а в житті праведному. Коли Будда був на самоті його знову перестрів злий дух, який став погрожувати, що знищить його, коли він не відмовиться від наміру жертвувати себе в ім'я спасіння людей. Будда відповів, що він не самотній: «Мати—Земля є моїм свідком» і за стародавнім предківським звичаєм торкнувся до землі, а потім руку поклав на серце. Злякалася Мара такого свідка і кинулася геть. Змучений довгою дорогою, Будда прийшов до міста Магадги, де правив Бімбасара. Цей цар, відчувши в мудрих та свіжих думках прибулого скитальця велику людину, запропонував їти жити до палацу. Бачачи душевну красу чужинця та високо оцінивши її, він, врешті, мав намір віддати йому свою чотирнадцятирічну дочку. Будда відмовився стати царем, однак пообіцяв повернутися, коли знайде відповідь, в чому смисл життя.

На святій горі Пандава Будда став Буддою, що значить «пробуджений», бо самовдосконалився. В свої тридцять п'ять років він зрозумів, що Бог є добро, від нього походить добро, від Мари — зло.

Тоді в світі жило переконання, що від Бога походить добро і зло, любов і ненависть. Зустрівши знову тих п'ять старців, Будда їм сказав:

— Бог зробив, щоб вогонь був гарячий, а лід завжди холодний. І скільки б ви не молилися б до всіх богів разом узятих, вони не зроблять, щоб вогонь став холодним, а лід — гарячим.

Богам байдуже, чи будуть вони молитися, чи ні. Та молитва потрібна людині. Молитвою людина цілеспрямовує свою духовність, вдосконалює свої почуття; вона є цілющим напоєм і ліками для тілесного та духовного самовдосконалення. Мудреці вражено слухали сміливця про те, що Веди не є священними книгами, та про те, що світ існує завжди і світові немає початку і не буде кінця; про те, що якби цей світ був створений Богом, то не було б змін у ньому, а тому світ ніким не створений. Бог — щось величаве і досконале, і від нього не повинні походити такі дрібні речі.

Будда говорив своїм учням, що коли б усе на світі було створено Богом, смуток і радість, любов і ненависть, то як можна казати, що він досконалий. Якщо Бог діє з метою, його не можна назвати досконалим. У Бога праведне й неправедне мало б означати те саме. Світ не має Творця. Сам світ у собі є Творцем. Ці творчі сили живлять і творять світ свідомих і несвідомих явищ.

Будда проповідував:

— Людино, достойно трактуй людину. Не май прихильності до однієї людини чи речі. Не протився злому. Прощай боржникам своїм. Прощай тим, які тобі роблять кривду. Справедливий той, хто любить бездіяльне. Я — пристань беззахисних, провідник заблукалих. Я — правда й життя, для мене немає ні високого, ні низького, ні касти, ні племені.

Будда вчить, що все, що народилося, — помре, створене — помре. Спираючись на мудрі розуміння предків, Будда зазначав, що духовний шлях людини від дня народження до смерті — страждання. Будда радив, що від тілесних та духовних страждань людина може визволитися лише сама. Щоб звільнитися від страждання, треба звільнитися від основи його — хотіння.

Щоб показати шлях праведного життя грішникам, треба передусім звеличити принижених, покривджених, осміяних. Тому потрібно стримувати свій розум. Тоді, коли людина стримує свої почуття, до неї приходить повага і поміркованість, що зветься Мудрістю.

На питання, що ж це є, коли немає ні душі, ні Бога, Будда відповідає:

— Є вічна течія змін. Є вічна течія перетворень. Основна мета людини — пізнання природної закономірності. Будда говорить:

— Усе, що ми є, — це результат того, про що ми думаємо.

Будда умів себе звільнити від страждань, переходячи у світ повного спокою. Там, де спокій, нема хотіння, а там, де нема хотіння, нема сили, яка спонукує людину любити, або ненавидіти.

У буддизмі є поняття Нірвани. Нірвана — царство великого світу, де вічний спокій, у якому нема страждань, сумнівів, хотінь. Будда легко йшов у світ Нірвани, але часом свідомо відмовлявся від неї, щоб іти в цей світ і рятувати його від гріхів. Він пізнав найкоротший шлях до Нірвани. Заради життя вмів перемагати всі перешкоди. Своїми чеснотами Будда зворушив серця людей, бо щиро і вірно їх любив.

Будда перейшов у світ Нірвани у вісімдесят років. Кажуть, коли Будда помер, то здригнулася земля. Вісім селищ сперечалися, хто має ховати Учителя. За прапрадавнім звичаєм предків, вогонь возніс Будду у вічність, з якої він прийшов на землю.

Будду зображають із святим саявом навколо голови та зі свастикою на грудях. У школах Індії навчають, що колись п'ять тисяч років тому до Індії прибули оріїці зі «свастям» — символом вогню і світле. Великий Учитель вказав людям той сонячний шлях у небо. Будда став для людства Законом Світу. Буддисти вважають Будду не божеством, а

наймудрішою у світі людиною. Вони вірять у нове пришествя Будди, бо не втрачають надію на поліпшення свого духовного життя. Будда, великий Учитель Людства, приходить до кожної вільної людини, бо лише в ній він знаходить Красу і Правду, Волю і Любов.

IV. Закріплення нових знань та вмінь учнів

Тестування

- 1) Назвіть одне з головних джерел буддизму:
а) брахманізм; б) конфуціанство; в) даосизм; г) синтоїзм.
- 2) Назвіть ім'я засновника одного з головних напрямів індійської релігії Сіддхартхи Гаутами.
а) Гуру; б) Архат; в) Будда; г) Боддісатва.
- 3) За індійською легендою, одразу ж після народження Будда самотійно зробив сім кроків. Там, де ступала ніжка немовляти, розпускалася квітка. Назвіть її.
а) едельвейс; б) лотос; в) рододендрон; г) троянда.
- 4) “Загальна сума вчинків кожної живої істоти та їх наслідків, яка визначає характер її нового народження, перевтілення”. Яке з головних понять індійської релігії адекватно відображають дані слова?
а) веди; б) йога; в) карма; г) нирвана.
- 5) Веди – це:
а) найдавніші пам'ятки індійської літератури, збірники священних текстів брахманізму, що містять у собі молитви, гімни, заклинання;
б) величезні народні індійські епопеї “Махабхарата” та “Рамаяна”;
в) народні книги Давньої Індії – попередники індійського середньовічного роману;
г) епічні та ліричні твори геніального індійського поета та мислителя Калідаси.
- 6) “Цар богів” у ведійській релігії.
а) Сур'я (сонце); б) Ваю (вітер); в) Індра (блискавиця, грім); г) Ушас (зоря).
- 7) Назвіть ім'я бога вогню у ведійській релігії.
а) Адад; б) Аїд; в) Адіті; г) Агні.
- 8) Назвіть напрямок індійської релігії, для якого характерний аскетизм та заборона вбивства будь-якої істоти.
а) буддизм; б) джайнізм; в) індуїзм; г) брахманізм.
- 9) Назвіть бога-творця в індуїзмі:
а) Брахма; б) Шива; в) Парваті; г) Вішну.
- 10) Бог охорони світу зображувався сплячим на змії вічності. Назвіть його ім'я.
а) Шива; б) Вішну; в) Брахма; г) Парваті.
- 11) Який з богів представляє собою космічні сили знищення?
а) Вішну; б) Шива; в) Брахма; г) Індра.
- 12) За якою релігією життя є стражданням?
а) індуїзм; б) буддизм; в) джайнізм; г) іслам.

V. Підсумки уроку

Отже, у мистецтві індуїзм, як і буддизм, відбилась у наскельних рельєфах, будівництві храмів. Боги, люди і тварини - дійові особи скульптурних зображень. Багато храмів присвячено богу Шиві. Танцюючий Шива - не лише одне з уособлень бронзової індійської скульптури, а й образ, що став метафорою космічного танцюриста.

VI. Домашнє завдання

- Опрацювати матеріал підручника с. 51 – 55;
- Створити малюнок божества Індії;
- Підготувати презентацію на тему «Архітектура та скульптура Індії».

План - конспект уроку № 3

Тема. Архітектура та скульптура Індії

Мета: охарактеризувати архітектурні комплекси регіону, звернути увагу на інтер'єр та декор храмів, проаналізувати особливості скульптури (фігури Будди у традиційних позах самозаглибленого споглядання та в стані відчуження, фігури бронзового Шиви); навчити давати характеристику архітектурним творам; привчати до пошукової роботи, до користування мистецькою термінологією; розвивати самостійне художнє мислення; виховувати ціннісне ставлення до мистецтва.

Наочні та дидактичні матеріали: підручник, «Художня культура світу» (авт. Н. Є. Миропольська, Є. В. Белкіна, Л. М. Масол), ілюстрації, наочний матеріал мультимедійна презентація, відеозапис фільму «Храми Індії. Тадж-Махал» із серії документальних фільмів про мистецтво «Найкрасивіші пам'ятки світової архітектури».

Тип уроку: комбінований

Хід уроку

*Індія завжди мала один незмінний
ідеал – злиття зі світом.
Рабіндранат Тагор*

I. Організаційний момент

Вітання з учнями. Перевірка присутніх на уроці. Перевірка готовності учнів до уроку (наявність зошита, підручника, щоденника). Створення позитивного настрою.

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда

1. Дайте визначення понять «світова релігія», «національна релігія», «джайнізм», «санскрит», «індуїзм».
2. Проаналізуйте основну догматику буддизму.
3. Хто є засновником буддизму?
4. Які основні риси буддизму та індуїзму?
5. Скільки разів, за міфом, перевтілювався Вішну, в кого і для чого?

III. Мотивація діяльності на уроці

Сьогодні на уроці пропоную здійснити невелику подорож Індією й ознайомитися з шедеврами світової архітектури та скульптури. У цій подорожі мені допомагатимуть учні-мистецтвознавці. Ми з вами відвідаємо такі пункти:

1. Стародавні ступи і стамбхи в Санчі.
2. Тадж-махал в Агрі.
3. Червоний форт.
4. «Храмовий комплекс в місті Махабаліпурамі».
5. Скульптура храмів Індії

IV. Вивчення нового матеріалу

Розповідь вчителя поєднується з переглядом відео, слайдів (презентація «Архітектура та скульптура Індії») та ілюстрацій із подальшим обговоренням учнями побаченого, виокремленням суттєвих ознак архітектури та скульптури.

Розповідь

Але перш ніж розпочати нашу уявну мандрівку, хочу звернути вашу увагу на те, що релігійні погляди індійців на світ яскраво відобразились у їхньому самотньому образотворчому мистецтві. Давні уявлення про виникнення та будову Всесвіту, про богів, які його створили, зв'язки та структури, що існують у ньому, пронизують індійське мистецтво крізь віки та династії упродовж усього його існування.

Джерелом насаги та натхнення для індійських митців була сама природа. Створені руками справжніх митців, ці твори не тільки гармонійно вписувалися у природний ландшафт, а й ставали його невід'ємною частиною.

Увічнення основ буддизму в монументальному мистецтві стало головною метою періоду мистецтва Ашоки. Саме тоді з'являється споруда, яка поєднує елементи архітектури та скульптури, - меморіальна колона. Така колона, або стамбха, являє собою ретельно відполірований кам'яний стовп. Стамбхи будували заввишки понад десять метрів і завершували капітелями зі скульптурними зображеннями тварин. Найвідоміша з них - Левова капітель із Сарнатхи (середина III ст. до н. е.). Кажуть, що стовп, який тримав її, було поставлено на священному місці, гам, де Будда виголосив своє перше повчання.

За часів правління Ашоки в архітектурі з'явилися і меморіальні поховальні пам'ятки - ступи. Ступи раннього періоду слугували для зберігання реліквій Будди. За легендою, Будда сам визначив форму ступи, перевернувши круглу чашу для збирання податків опуклістю вгору. Так ступа отримала півсферичну форму. Півсфера - символ неба та безконечності. У буддизмі вона означає нірвану Будди і самого Будду. У її центральній частині - уявна вісь Всесвіту, яка нібито з'єднує небо із землею, а також символізує Світове дерево життя. Найстаріша ступа - ступа в Санчі (близько 250 р. до н.е.)

Перегляд презентації

1-й учень-мистецтвознавець «Стародавні ступи і стамбхи в Санчі»

Одним з головних видів буддійських культових пам'яників були *ступи*. Старовинні ступи були складені з цегли та каменю, це були напівсферичні споруди, позбавлені внутрішнього простору. Ступа будувалася на круглій підставі, зверху якої був зроблений круговий обхід. На вершині ступи ставився кубічний «божий дім», ілірелікварій з дорогоцінного металу (золота та ін.) Над релікварієм піднімався стрижень, увінчаний перевернутими догори парасольками - символами знатного походження Будди. Ступа символізувала нірвану. *Призначенням ступи - зберігання священних реліквій.* Ступи будувалися у місцях, пов'язаних, за легендами, з діяльністю Будди та буддійських святих. Найбільш ранньою і цінною пам'яткою є *ступа в Санчі*, побудована за правління Ашоки в 3 ст. до н. е., але в 1 ст. до н.е. розширена і обнесена кам'яною огорожею з 4 воротами. Загальна висота ступи в Санчі 16,5 м, а до кінця стрижня 23,6 м, діаметр основи - 32,3 м. Лаконічність і монументальність важких і потужних форм характерні як для цього пам'ятника, так і взагалі для культового зодчества періоду

Мауро. Ступа в Санчі побудована з цегли і зовні облицьована каменем, на який спочатку був нанесений шар обмазки з вигравірованими рельєфами буддійського змісту. Вночі ступа висвітлювалася світильниками.

Ступа в Санчі

Другим видом монументальних культових споруд були *стамбхи* - монолітні кам'яні стовпи, звичайно завершені капітеллю, увінчані скульптурою. На стовпі

висікалися едикти і буддійські релігійні та моральні написи. Вершина стовпа прикрашалася лотосовидною капітеллю, що несе скульптури символічних священних тварин. Такі стовпи попередніх періодів відомі за стародавніми зображеннями на печатках. Стовпи, зведені при Ашоці, прикрашені буддійськими символами і за своїм призначенням повинні були прославляти державу та пропагандувати ідей буддизму. Так, чотири леви, з'єднані спинами, на сарнатхському стовпі підтримують буддійське колесо. Сарнатхська капітель зроблена з полірованого пісковика; всі зображення, виконані на ній, відтворюють традиційні індійські мотиви. Тварини на рельєфі передані реалістично, їх пози динамічні і вільні. Фігури левів нагорі капітелі більш умовні і декоративні. Будучи офіційним символом могутності і царської гідності, вони значно відрізняються від рельєфів в Санчі.

Стамбха з Сарнахти

Культура Індії не тільки ввібрала досягнення інших культур, а сама не менш віддала іншим світовим культурам. Насамперед, необхідно відзначити, що вся Південно-Східна Азія перейняла велику частину своєї культури з Індії, в цьому регіоні склалися могутні держави з іншими культурами, що залишили такі прекрасні пам'ятники своєї величч, як буддійська ступа Борободур на Яві або шиваїтські храми Ангкора в Камбоджі, Весь Далекий Схід зобов'язаний Індії буддизмом, який сприяв формуванню своєрідних культур Китаю, Кореї, Японії та Тибету.

Перегляд презентації «Архітектура та скульптура Індії»

2-й учень-мистецтвознавець «Тадж-Махал в Агрі»

Наступну зупинку ми зробимо в Індії поблизу міста Агра. Символом Індії є всім відомий Тадж-Махал. Будівля стала знаменитою в усьому світі й залучила надзвичайно багато відвідувачів.

У 1629 році, народивши на світ чотирнадцяту дитину, померла дружина правителя Імперії Великих Моголів. Їй було 36 років, із яких 17 вона була заміжня. Правитель Шах-Джахан утратив не тільки кохану дружину, але й мудру політичну радницю. Розповідають, що він два роки носив за нею траур (за іншими розповідями, його волосся посивіло від горя) і запрягнувся побудувати гідний дружини надмогильний пам'ятник, із яким ніщо у світі не зможе зрівнятися. Важко заперечити, що йому це не вдалося.

Арджуманд Бану, відома також як Мумтаз-Махал («Обрана палацом»), спочиває саме в такій надзвичайній гробниці, названій Тадж-Махал.

Перегляд презентації «Тадж-Махал в Агрі»

Залежно від пори дня та від співвідношення світла й тіні Тадж-Махал справляє різне враження на спостерігача. У ньому немає монументальної тяжкості мавзолею, чого цілком можна було б чекати. Скоріше здається, що він лине між небом і землею: його пропорції, симетричність архітектури, навколишні сади і дзеркало вод створюють враження, від якого незліченним відвідувачам знову й знову перехоплює подих.

Будівництво Тадж-Махалу тривало 22 роки, на ньому було зайнято приблизно 20 000 робітників. Усипальня збудована з мармуру (його треба було доправляти на місце з каменоломні за 300 кілометрів), але будівля зовсім не витримана вся в білому кольорі, як

це здається на багатьох фотографіях. Поверхня її інкрустована тисячами коштовних і напівкоштовних каменів, а для каліграфічно виконаних орнаментів використовувався чорний мармур. Майстерної ручної роботи, філігранно мармурове облицювання відкидає – залежно від того, як падає світло, - чарівні тіні.

Колись двері Тадж-махалу були зі срібла. Усередині знаходився парапет із золота, а всяяна перлами тканина лежала на гробниці принцеси, встановленій на місці її спалення. Злодії викрали ці коштовні предмети й неодноразово намагалися вибити коштовні камені інкрустації. Але, незважаючи на це все, мавзолей і сьогодні вражає кожного відвідувача.

Демонстрація відеозапису фільму «Храми Індії. Тадж-Махал» із серії документальних фільмів про мистецтво «Найкрасивіші пам'ятки світової архітектури».

- Що вас найбільше вразило у плануванні Тадж-Махал?

3-й учень-мистецтвознавець «Червоний форт»

Після смерті дружини, для якої він збудував Тадж-Махал, Шах-Джахан забажав перенести свою імператорську резиденцію з Агри до Делі або, точніше, до нового міста, названого Шахджахан-абад. Там він побудував Червоний форт – як власне імператорське місто.

Червоний форт, або Лал-кіла, розташований у столиці Індії Делі, завдячує своєю назвою червоному пісковіку, з якого споруджені його стіни. Форт був збудований між 1639 і 1648 роками. Він відомий своїм багатством: мармуром, сріблом, золотом, а також коштовним оздобленням. Із роками багато скарбів зникло, а деякі оригінальні споруди були зруйновані. Але й те, що лишилося, дає яскраве уявлення про імперію Великих Моголів у період розквіту.

У планування кожного монгольського двору входили дві зали для аудієнцій: Дивані-Ам і Дивані-Кхас. Перша використовувалася для офіційних прийомів у володаря, друга – для приватних. Дивані-Ам – це велика, побудована на цоколі зала, з трьох боків відкрита у внутрішні двори. Тут можна було збирати багато людей, і прохання подавалися правителю публічно. Дивані-Кхас була тим місцем, де імператор радився зі своїми чиновниками або з іноземними посланцями. Колись тут був просторий внутрішній двір із мармуровою підлогою та стелею зі срібла. Шах-Джахан наказав виготовити для Дивані-Кхас славетний Павиний трон. Він був із надзвичайною пишнотою прикрашений коштовним камінням. На виготовлення його знадобилося 7 років. У 1739 році трон вивезли до Персії.

Колись у Червоному форті було шість королівських палаців (махал). У Мумтаз-Махал сьогодні знаходиться музей. Інший називається Ранг-Махал (Писаний Палац), от тільки розпис давно зник. Кхас-Махал складається з трьох частин. Приміщення слугували для сну або молитви, а довгу залу з мальованими стінами та стелею використовували як їдальню.

Один мандрівник у XVII ст. сказав про Червоний форт, що «цей палац красивіший за ті, що обіцяють нам на небесах». У його внутрішніх дворах дзюрчать фонтани, а в садах ростуть кипариси».

Слово вчителя

Індуси шанують трьох головних богів: Брахму (творця Всесвіту), Шиву (руйнівника) та Вишну (хранителя). Крім того, в них існують культи багатьох інших богів і богинь. Більшість індуїстських храмів щедро оздоблені. Релігійні ритуали проводять індуїстські священики та вчителі – представники касті брахманів.

4-й учень-мистецтвознавець «Храмовий комплекс в місті Махабаліпурамі»

У середньовіччя храми будувалися головним чином на честь Шиви, Вішну, Брахми, які складали Тримурті (вияв триєдності верховних богів індуїзму).

У VII ст. на півдні Індії в портовому місті Махабаліпурамі був збудований величезний храмовий комплекс. Цей священний ансамбль розмістився на природному майданчику між горами та океаном і поєднував природні стихії - воду та землю. У нього ввійшли печерні храми, вісім невеликих святилищ, вирубаних із суцільної скелі, прибережний храм Шиви, а також величезний наскельний барельєф «Сходження річки Ганг на землю».

В архітектурі комплексу вирізняються монолітні храми-ратхи, присвячені епічним героям «Махабхарати»: ратха Арджуни, ратха Бхіми та інші. Ці маленькі храми чергуються із вирубаними зі скелі величезними фігурами священних тварин: слонів, левів і биків. Тварини, які ніби розгулюють та відпочивають серед ратх, гармонійно поєднують архітектурні форми з природним ландшафтом.

Перегляд та аналіз ілюстрацій

5-й учень-мистецтвознавець «Скульптура храмів Індії»

У Давній Індії існувало кілька шкіл скульптури, із яких найбільшими були гандхарська (Північно-Західна Індія), матхурська (в долині Гангу) і школа Амараваті (в Андхрі). Більшість скульптур, що збереглися, мають культовий характер. Але поряд із релігійною існувала й світська скульптурна традиція. У Давній Індії існували спеціальні настанови щодо створення скульптури, котрі містили особливі правила створення статуй, перш за все для храмів та інших культових споруд. Розроблялися прийоми іконографії, що відрізнялися в різних релігійних традиціях. Існували буддійська, джайністська та індуїстська іконографія. У зображенні людської фігури на Сході завжди робилася спроба створити ідеал надприродного, котрий часто втілювався у формах, лише абстрактно пов'язаних з якимось дійсним фізичним тілом або його пропорціями.

В Індії ніколи не було найменшого святенництва щодо оголених тіл. В індійському мистецтві людська фігура зображується не заради неї самої. Вона використовується для передачі почуттєвості духів плодючості або вищого “йогічного” контролю джайністського аспекту. Для цього відповідно вибирають абстрактні і специфічні засоби. Як загальне правило, індійські художники робили статуї, щоб передати тепло й розкіш тіла або наявність життєвого подиху (“прана”) за допомогою абстрактного поєднання кількох площин, що створюють тіло. Воно створюється у відповідності з канонами пропорцій, розрахованих на те, щоб наділити фігуру вражаючої сили і краси, більшої, ніж у смертних.

Оголені фігури індійських святих (“тіртхаркара”) виражають акт позбавлення плоті (“кайотсарга”), досягнення такої глибини логічного трансу, у стані котрого людина цілковито відмовляється від усіх земних турбот. Наприклад, про деяких джайністських патріархів розповідають, що вони абсолютно не помічали, як повзучі рослини обвивали їхні кінцівки, навколо ніг виростили мурашники. Це стан, у якому всі функції тіла загальмовані, стан, коли силою зосередження плотське тіло очищене до чистоти алебаstra і набуває досконалості, позбавленої грубої почуттєвої матерії.

Втілюючи таку мету, індійський скульптор застосовував прийоми загального надбання усіх ремісників, зайнятих в Індії виготовленням релігійних зображень. Принцип метафори, взятий за основу в зображенні Будди, використовувався для створення

вражаючої надлюдини, котра підноситься над звичайними смертними як духовно, так і анатомічно. Легко помітити, що тулуб схожий на подорожника, очі за формою нагадують лотос і т.д. Канон пропорцій тут був суто умовним. У принципі виміру подано ідеал духовний, а не атлетичний. Оголеність статуї – показник аскетизму, а не гордість фізичної краси. Склад м'язів або скелету тут вилучено цілковито. Тулуб і кінцівки утворені рядом безперервних опуклих поверхонь: перебільшена округлість їх не тільки підкреслює досконалість, досягнуту затримкою дихання, але й указує, що форма утворена якоюсь позаземною нематеріальною субстанцією.

Поза в індійських скульптурах розрахована на створення враження цілковитої нерухомості істоти, зануреної в невідаючу часу безтурботність “Йога”. Навіть руки, витягнуті уздовж стегон, виражають безкінечне розслаблення у стані транс.

Кохання, красу, почуттєвість індійські скульптори втілювали інакше. Оголене жіноче тіло, наприклад, індійська статуя якши, створюється за своїми іконографічними ідеалами. Еротичні принади індійської богині передані пластично, в основному, абстрактно. Ознакою дітонороджуючої сили богині є перебільшена вага і кулясті перса, що нагадують золоті глеки. Також відверто підкреслені розкішні стегна і статеві органи. Зображення тіла, на перший погляд, справляє враження повнокровної плоті, досить почуттєвої. Але тут відсутня спроба створити ілюзію, нібито камінь магічно перетворений у плоть; це лише натяк на властивість плоті. Перса, живіт, таз виконані планами опуклостей, що повільно переходять одна в одну. Скульптор лише нагадує про повноту і тепло тіла. Безперервна плавність і свідомо перебільшена округлість послідовних планів, що вимальовують тулуб, навівають думку, що це тіло має властивість довільно розширюватися, про ту властивість “внутрішнього дихання”, котре відрізняє індійську скульптуру від скульптури іншого народу.

Демонстрація відеозапису фільму «Храми Індії. Тадж-Махал» із серії документальних фільмів про мистецтво «Найкрасивіші пам'ятки світової архітектури» (аналіз скульптури).

IV. Закріплення нових знань та вмінь учнів

Бесіда

1. Поясніть значення слів: «стамбха», «чайтья», «ступа», «нірвана», «карма», «реінкарнація».
2. Яка споруда в Індії поєднує елементи архітектури та скульптури?
3. Проаналізуйте спільні та відмінні риси буддійської та мусульманської архітектури.

V. Підсумки уроку

Отже, мистецтва Індії — полягає в тому, що, незалежно від часу й місця створення, характерних релігійних відмінностей, твори індійських митців вражають красою і дають можливість уявити не тільки творіння людських рук, а й саму людину як прекрасне створіння.

VI. Домашнє завдання

- Опрацювати матеріал підручника с. 56-63;
- Пояснити декоративне оздоблення культових споруд в Індії.
- Створити рекламний буклет «Індія чекає вас!»
- Уявіть, що ви – менеджер екскурсійного бюро або агент туристичної фірми.

Запропонуйте ідею та обґрунтуйте міні-проект ознайомлення сучасних школярів з архітектурою та скульптурою Індійського регіону.

План - конспект уроку №4

Тема. Декоративно-прикладне мистецтво регіону

Мета: охарактеризувати розвиток різних видів декоративно-прикладного мистецтва, звернути увагу на вироби із напівкоштовних каменів, різьбу по слоновій кістці, перламутру та ін., розвивати самостійне художнє мислення; привчати до пошукової роботи; виховувати ціннісне ставлення до мистецтва.

Наочні та дидактичні матеріали: підручник, «Художня культура світу» (авт. Н. Є. Миропольська, Є. В. Белкіна, Л. М. Масол), ілюстрації, картки з довідковою інформацією

Тип уроку: комбінований

Хід уроку

I. Організаційний момент

Учитель вітається з учнями бажає гарного настрою, позитивного спілкування, активної роботи. Учні готуються до роботи, організовують свої робочі місця.

II. Актуалізація опорних знань учнів

Бесіда

1. Поясніть значення слів: «стамбха», «чайтья», «ступа», «нірвана», «карма», «реінкарнація».
2. Яка споруда в Індії поєднує елементи архітектури та скульптури?
3. Проаналізуйте спільні та відмінні риси буддійської та мусульманської архітектури.
4. Що характерно для стамбх та ступ?
5. Яка релігія вплинула на розвиток мистецтва регіону?

III. Мотивація діяльності на уроці

Велика кількість коштовних предметів мистецтва, що є спадщиною цієї дивної прадавньої цивілізації зберігається в музеях. До них можна віднести безліч прадавніх текстів релігійного змісту, поезію й прозу, мальовничі зображення й безліч ікон, могольські мініатюри, що представляють собою ілюстрації до книг, а також посуд, прикраси, зброю, килими, тканини, унікальні лакові вироби, вироби із бронзи й металу й предмети побуту. Великий внесок у збереження скарбів і пам'яток архітектури Індії вніс російський художник Рерих. Пізніше його ініціативу підтримав син Святослав Рерих, який сприяв у свій час висновку Міжнародного пакту по охороні культурних цінностей.

Сьогодні на уроці ми будемо працювати за темою „Декоративно-прикладне мистецтво Індії“ (записую на дошці, учні — в зошиті). Ми з вами будемо розглядати такі питання:

1. Вироби із напівкоштовних каменів.
2. Традиції і сучасність індійського ювелірного мистецтва.
3. Різьба по дереву.
4. Сучасний індійський стиль меблів.

IV. Вивчення нового матеріалу

Клас поділяється на невеликі групи (по 5 – 6 учнів) для роботи над фрагментами інформації. Вчителю треба заздалегідь визначити необхідну кількість роздавального матеріалу. На вивчення кожного фрагмента потрібно не більше, ніж 3-4 хв, після чого кожна група розповідає біля дошки зміст фрагмента, а вчитель у цей час демонструє презентацію та ілюстрації.

Слово вчителя

У європейців і жителів Америки при згадці Індії виникають стійкі асоціації. Це Боллівуд, йога, строгі традиції, непохитні сімейні цінності і приголомшливої краси прикраси. Індійські прикраси з достатком коштовностей, золотом і сріблом найвищої

проби, хитромудрим дизайном і «говорять» народними мотивами, користуються величезним успіхом у всьому світі. Індійська ювелірна культура справила великий вплив на європейську, підтвердженням цього служать краші прикраси Британської Корони, які або виконані в індійському стилі, або прикрашені великою кількістю індійських каменів. Компанія Cartier ще на початку XX століття перейнялася духом індійської цивілізації і тепер періодично випускає колекції, витримані в цій тематиці.

Індійські махараджі, здійснюючи довгі подорожі в Європу і Америку, привозили свої химерні прикраси, завдяки чому майстри-ювеліри стали вчитися виконувати найскладнішу філігранну роботу з дорогоцінними каменями, виготовляючи прикраси в індійському стилі. Європейські жителі, закохавшись в східні наспіви індійських прикрас, стали вимагати у місцевих майстрів робити їх на замовлення. Так Індія знайшла своє вікно в Європу.

Група 1

Картка «Вироби із напівкоштовних каменів»

В індійських прикрас є свої відмітні особливості, які роблять їх пізнаваними і унікальними. Ці вироби симетричні. Незважаючи на різноманіття каменів різних квітів і поєднання різних матеріалів, у них немає ніякого безладу. Святкове життя індійців тісно пов'язане з танцями, а прикраси завжди були частиною урочистого костюма. Тому вони володіють своїм звучанням та музичністю.

Індія - країна зі своїми ювелірними традиціями, які передаються через покоління. Кожне місто, де займаються ювелірним ремеслом, спеціалізується на певному виді робіт. Знаменитий Джайпур славиться мистецтвом роботи з емаллю, Андхра-Прадеш відомий роботою по сріблу, Делі - оправленням коштовностей. У кожному такому місті є свій золотий базар, і, незважаючи на високу ціну чистого золота і срібла, індійські ювеліри ніколи не заощаджують і не скупляться на достаток деталей з цих дорогоцінних металів.

Індійські прикраси виготовляються із золота, срібла, фаянсу, слонової кістки, кераміки, міді, бронзи, дорогоцінних і напівкоштовних каменів. Їх знаходили в різних містах при розкопках, і з тих пір в кожному місті є свої ювелірні особливості.

Запитання

1. Назвіть характерні особливості індійських прикрас.
2. Чи існує чітка спеціалізація міст щодо виготовлення прикрас?
3. Чи характерна для регіону різноманітність прикрас?

Група 2

Картка «Традиції і сучасність індійського ювелірного мистецтва»

В Джайпурі і Делі народилися стилі Менакарі і кундала.

Менакарі - це мистецтво емалі - традиційне індійське ремесло. Емаль накладалася на прикрасу, щоб перевірити якість золота. Чим яскравіше сяє емальоване прикраса, тим краще золото використано.

Кундала - це найдавніший спосіб виготовлення прикрас з золота в Індії. Стиль менакундан являє собою справжні витвори мистецтва різних кольорів, представлені на зворотному боці прикраси, у той час як стиль кундала демонструється на передній стороні. Сучасні коштовності в цих стилях роблять майстри в Біканері і Раджастані. Вони привабливі своєю історичною ауру, яка повертає нас у часи, коли така розкіш була доступна лише найбагатшим представникам блакитних кровей.

Одні з найбільш простих індійських прикрас без використання каменів - золоті браслети, намиста, сережки, підвіски, що представляють собою кілька рядів плоских деталей, брусків, скріплених між собою найтоншими нитками.

Індійське мистецтво славно своїми традиційними мотивами, які відображені і в ювелірній майстерності. Особливо часто вдаються до квіткові і тваринної тематики. Ці прикраси є свого роду талісманами, тому що тут не переслідується тільки декоративною мети. Кожна квітка і кожна тварина уособлюють побажання власнику, оберігають його від нещастя, приносять багатство, родючість, удачу. Навіть в недорогому браслеті не знайдеться випадкового малюнка - все продумано до дрібниць.

Прикраса з Індостану - це національні традиції, поєднані з розкішшю, до якої тягнеться інший світ. Розсип дорогоцінних каменів на шиї або скромні сережки - залишається вибирати на свій смак, можливості і відповідний випадок.

Запитання

1. Менкарі – це...
2. Кундала – це...
3. Яка тематика переважає в ювелірній майстерності індійських майстрів?

Група 3

Картка 3 «Різьба по дереву»

Коли в XVI столітті монголи вторглися до Індії, то на них чекала зустріч з однією з найстаріших світових цивілізацій. Близько 3000 років до н.е. місто Мохенджодаро в долині Інду мало регулярне планування; більшість споруд через значну вологість було виконано з обпаленої цегли. Спекотний клімат вимагав облаштування внутрішніх двориків, які оточували просторі покої.

Приблизно в IV столітті до н. е. художні форми зазнали значних змін. Грецькі елементи змішалися з індійськими, в результаті чого виникли нові своєрідні форми. В цей період змінилися і меблі. Широкого поширення набуло низьке примітивне ліжко-каркас на чотирьох ніжках з пропущеними через них опорами. При цьому площа для лежання була плетеною. Такі ліжка, виготовлені з дорогого матеріалу, завжди були пишно прикрашені. Характерний індійський виріб – табурет з виточеними і покритими лаком ніжками та плетеним сидінням.

В Індії, багатій різними смолами, була високо розвинена техніка лакування, а також застосування смол для декоративних цілей. Одним з методів було лакування кольоровими лаками, які досить швидко висихали. В основному це використовувалось для виточених елементів меблів. Окремі невеликі елементи меблів і ящики виготовлялися з пап'є-маше і лакувалися досить складним способом. Для прикрашення меблів застосовувалася інтарсія з чорного дерева, перламутру, слонової кістки (бомбейська мозаїка), а також різьблення по слоновій кістці.

Про невибагливість індусів свідчить примітивний переносний «меблевий виріб» – опора для тіла: факір, який сидить навпочіпки, спирається руками і головою об підставку і спокійно спить. Однак індуси добре знали і що таке комфорт. Про це свідчить, наприклад, церемоніальне крісло буддистського ченця, що нагадує за своєю конструкцією стародавній індійський трон.

Запитання

1. В результаті яких історичних подій змінилася художня обробка дерева?
2. Що нового ви дізналися про техніку лакування?
3. Які декоративні риси характерні для індійських меблів?

Група 4

Картка 4 Сучасний індійський стиль меблів

Пізніше, коли в Індії позначився вплив Європи, з'явилися нові потреби, які оживили тисячолітню майстерність індусів. Виник новий, змішаний стиль. У XIX столітті в Європі знайшлося багато любителів індійських меблів, які найчастіше купувалися через їхній пишний та екзотичний декор. Перш за все цінувалися меблі, прикрашені бомбейською мозаїкою. Все це призвело до поживлення індійського меблевого мистецтва. Нові індійські меблі хоча і почали набувати європейських форм, але завдяки великій кількості індійсько-арабської орнаментиці зберегли характерний національний характер.

Індійський стиль меблів, не зважаючи на незвичайні та чужі нам риси, цікавий і дуже декоративний. Поряд з ретельним опрацюванням деталей на нас перш за все справляє враження пристрасть азіатських народів до помпезності та складної орнаментиці, що не завжди органічно пов'язане з призначенням того чи іншого виробу.

Найбільш характерними для сучасного індійського стилю кольорами є бірюзовий, малиновий, оранжевий. Причому вони зовсім неповторні в своєму роді. Індійський шовк трохи шорсткуватий і на дотик не такий гладкий та ковзкий, як китайський. Меблі в індійських будинках низькі, випилані вручну з тика, дуже міцного дерева.

Характерною особливістю індійського інтер'єра є легка трансформація деталей будинку: стільчики і столи, ширми, віконниці та двері нерідко "міняються ролями". Жителі Індії використовували будь-яку можливість для орнаментики та оздоблення свого житла. Пишна ажурна різьба в індійському меблевому мистецтві – це свідчення особливої пристрасті індусів до розкішного декору та прикрас.

Запитання

1. Перегляньте ілюстрації і скажіть, які кольори переважають в індійському стилі?
2. Проаналізуйте характерні особливості індійських меблів.
3. Поясніть декоративне оздоблення меблів, що їх представлено на світлинах (на вибір).

Робота з поняттям

Рупія (санскр., рупіам - карбоване срібло) 1. Колишня срібна монета Індії. 2. Грошова одиниця: Індії - індійська рупія, поділяється на 100 пайсів; Індонезії - індонезійська рупія, поділяється на 100 сенів; Пакистану - пакистанська рупія, поділяється на 100 пайсів; Шрі-Ланка - цейлонська рупія, поділяється на 100 центів, та інших країн низьке примітивне ліжко-каркас на чотирьох ніжках.

Практичне завдання (7-10 хв)

- Створення ескізу індійських меблів або жіночої прикраси (на вибір учнів)
- Представлення робіт

V. Підсумки уроку

Отже, художнє ремесло Індії – одне з найдавніших у світі. Народні ремісники досягли незвичайної майстерності у ткацтві, обробці металу. Особливо славились вони карбуванням, різьбленням по металу, філігранню, інкрустацією, різьбленням по дереву та слонових кістках, виготовленням лакових виробів. Кустарні ремесла були розповсюджені не лише в містах, але і в сільських місцевостях, де в залежності від природних умов або наявності якого-небудь виду матеріалу (слонова кістка, цінні породи дерева) процвітав той або інший вид прикладного мистецтва. Всесвітню відомість отримали кашмірська вовна, емалі Джайпура, слоняча кістка Траванкор-Кочина та ін.

Глибоко народним видом мистецтва є вибиванки – бавовняні тканини, на яких дерев'яними штампами відбиваються багатофігурні сцени (музиканти, танцівниці, плетениця звірів, цілі сцени з селянського життя), які вражають своєю яскравістю, життєрадісністю та декоративністю. У вибиванках знайшли відображення фольклорні легенди та вірування Індії, колорит її багатой тропічної природи. Шовкова парча ручної роботи з золотою або срібною ниткою, що призначена для вищих каст, вражає витонченістю та тонкістю малюнка, найніжнішими кольоровими комбінаціями, благородством орнаменту.

Великого розмаїття форм та орнаменталізації досягла виробка начиння (посуду) з бронзи, міді та сталі.

Найдавніші види народної творчості – різьблення по дереву та слонових кістках – були розповсюджені в багатьох областях Індії. З дерева вироблялись різьблені меблі, архітектурні деталі, скриньки, шкатулки, статуетки. Із слонових бивнів народні майстри робили цілі композиції або скульптури, які зображували божества та героїв епосу, а також ювелірні вироби.

VI. Домашнє завдання

- Опрацювати матеріал підручника с. 56-63;
- Створити ескіз індійської прикраси;
- Написати статтю «Ласкаво просимо Індію» в журнал (за зразком).

Зразок

Ви збираєтеся у відпустку або відрядження? В Індії? Це – чудово! Індія – дивовижна, неповторна країна. Махараджі і заклинателі змії, сяючі палаци і запашні спеції! ..

До поїздки Ви напевно готуєтеся ґрунтовно, вивчаючи різноманітні друковані та електронні видання, що розповідають про визначні пам'ятки цієї казкової країни. І все

начебто вже готово, всі за Вас раді і ... кожен просить привезти хоч який-небудь («хоч найменший!») Сувенір у подарунок. Ось тут і постає питання: «А що взагалі можна привезти з Індії?»

Постараюсь Вам допомогти. Почнемо з того, що Ви знаєте про Індію. Більшість, якщо їм поставити запитання «З якими речами у Вас асоціюється Індія?», Почнуть перераховувати: чай, сарі (ну яка індійська жінка може обійтися без цього дивного шестиметрового відрізу тканини, який вона так спритно перетворює на сукню!), Слони, ну і, звичайно ж, улюблена бабусями кіно (пам'ятаєте «Зіту і Гіту»?)

Якщо Вам потрібно купити подарунок жінці, то моя порада – привезіть їй сарі (правда Вам доведеться потрудитися, запам'ятовуючи всі фази складного процесу намотування. Якщо дівчина – людина творча і їй подобаються красиві даремні речі, то їй напевно припаде до смаку Ваш подарунок. А якщо ж вона практична – то «легким рухом

руки» сарі перетвориться, наприклад, в штору. Не хочете сарі – можна купити відріз тканини: індійський шовк, бавовна і шерсть добре зарекомендували себе у світі. Шовк роблять у Варанасі, Патне, Муршідабаде, Канчіпурі і Сурате. Яскравий Раджастанській бавовна також вельми популярний. Якщо Вам попадуться тканини з Мадраса, згадайте мої слова: їх яскраві кольори зникнуть після першого ж прання. Прекрасного якості вовняні килими і шалі з Кашміру – чудовий подарунок, наприклад, бабусі. Можливо, Вам захочуть продати хімру. Ви ніколи про неї не чули і не знаєте що це таке?! Гаразд, я не ображаюся: хімру – це тканина з шовку і бавовни, прикрашена малюнком.

У подарунок прекрасній статі можна придбати всілякі прикраси з золота, срібла, коштовних і напівкоштовних каменів – в Індії їх вартість Вас приємно здивує.

Друзям і колегам по роботі можна взяти фігурки слонів з сандалового або рожевого дерева, копію (зменшену, зрозуміло) якого-небудь архітектурної споруди з міді, латуні або бронзи. Так само знайдете різні кинджали з збройової сталі, інкрустовані самоцвітами.

Головне місце, де купуються сувеніри, – базар. Їх, як правило, в кожному місті кілька, а тому, якщо Ви хочете заощадити, не варто йти на базар, розташований на Центральній площі. Там, як правило, все дорожче в кілька разів – для тих, хто поспішає туристів, знаєте. Врахуйте, що базар на те й базар, що на ньому прийнято торгуватися. Умілий покупець може скинути половину, а то й дві третини початкової вартості речі.

Значних успіхів у Стародавній Індії досягло й прикладне мистецтво, передусім ювелірне та різьба по кістці. Вироби індійських ювелірів та різьбярів по слоновій кістці дістали міжнародне визнання.

Тема уроку. Індійська музика. Танець. Значення поз, жестів, позицій рук (мудра). Манера співу. Музика і танець в індійському кінематографі

Мета: ознайомити учнів з національними особливостями індійської музики, охарактеризувати найпоширеніші музичні інструменти (віна, сарангі, ситар, табла, флейти, бандурі); формувати навички естетичного сприймання та оцінної діяльності; розвивати образне мислення, асоціативну пам'ять та уяву; виховувати особистісно-позитивне ставлення до мистецтва.

Тип уроку: комбінований

Наочні та дидактичні матеріали: підручник, «Художня культура світу» (авт. Н. Є. Миропольська, Є. В. Белкіна, Л. М. Масол), ілюстрації, наочний матеріал, мультимедійна презентація, відеозапис індійського класичного танцю, сучасні кліпи та пісні з індійського фільму.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Вітання з учнями. Перевірка присутніх на уроці. Перевірка готовності учнів до уроку (наявність зошита, підручника, щоденника). Створення позитивного настрою.

II. Актуалізація опорних знань.

Бесіда

1. Декоративно-прикладне мистецтво - ...
2. Які види декоративно-прикладного мистецтва здобули найбільшого розвитку в Індії?
3. Чи існують певні відмінності між європейськими та індійськими прикрасами. Відповідь обґрунтуйте.
4. Зачитування статей «Ласкаво просимо в Індію».

III. Мотивація діяльності на уроці

За щонайменше п'ять тисячоліть Індія виробила і зберегла глибоко оригінальну культуру, що належить до великих досягнень світової цивілізації. Література Індії величезна. Її перші пам'ятки – священні книги Веди виникли за тисячоліття до початку нашої ери. Індійський народ – не тільки великий зодчий і віршотворець. Він також надзвичайно музичний. Його творчість багатонаціональна. Викликає інтерес і музичне мистецтво Індії.

Отож, тема нашого уроку *„Індійська музика. Танець. Значення поз, жестів, позицій рук (мудра). Манера співу. Музика і танець в індійському кінематографі“* .(записую на дошці, учні — в зошиті). Ми з вами розглянемо такі питання:

- 1.Музичне мистецтво Індії.
2. Значення поз, жестів, позицій рук (мудра).
3. Індія - визнана академія танцю.
4. Музика і танець в індійському кінематографі.

IV. Вивчення нового матеріалу

Під час розповіді вчителя учні занотовують у зошити найважливішу інформацію за темою.

1. Музичне мистецтво Індії

Розповідь

Музичне мистецтво Індії багате й різноманітне за темами, жанрами, місцевими стилями та мелодичними варіантами. З незапам'ятних часів пісні індійського народу відображали картини життя і праці трудівників своєї землі. Поезія тяжкої щоденної праці,

її гіркота, звуки, ритм – усе це втілено в музиці з майстерністю, що поєднує художню правду, емоційність і вишуканість форми.

Індія – землеробська країна, тому ще в давнину тут виникли селянські пісні про врожай. Індія – це також країна величної архітектури, древніх міст із палацами, храмами, вишуканими будівлями. Звідси стародавні пісні будівельників – мулярів, покрівельників, різьбярів із дерева й каменю. Індія – країна великих рік і морських узбереж, де здавна співають свої пісні корабельники, човнярі, веслярі. Пісенне мистецтво індійського народу відобразило й інші своєрідні риси праці, побуту, природи, флори і фауни країни. До числа дуже древніх належать пісні погоничів слонів і буйволів, пенджабські пісні погоничів верблюдів – *таппа*, пастуші пісні, *пунги* – пісні приборкувачів кобр.

В Індії виникли, поширилися і на тисячоліття глибоко вкоренилися брахманізм, буддизм, індуїзм. Ідеї й образи цих релігій дуже вплинули на життя, побут і мистецтво народу. Значний вплив на музику справляв упродовж тисячоліть кастовий поділ суспільства. Це надзвичайно роз'єднувало музичну культуру і перешкоджало її розвитку.

У I тисячолітті до н. е. в Індії склався високомистецький епос – всесвітньовідомі поеми «Махабхарата» і «Рамаяна». Уривки з цих поем були покладені на музику. *Каткаха* були творцями і виконавцями цих епічних пісень.

Священні гімни Веди з відомої літературної пам'ятки виконувалися речитативом. Поряд із культовою, храмовою існувала народна та світська (придворна) музика. У суспільстві музичному мистецтву надавали великого значення. Вважали, що воно має чудодійну силу, впливає на природу, тварин. Співом, на думку давніх індусів, можна викликати пожежу.

Найхарактернішою рисою художньої культури Індії є **синтез мистецтв** - поезії, музики (вокальної та інструментальної), хореографії, - що створював оригінальний жанр - *танцювальну драму*. Він дістав назву *сагіт*. На такому синтезі побудовано гру в традиційному народному театрі Індії. Існували також лялькові театри, тіньові, класична драма (мовою санскрит).

Під впливом синтезу мистецтв виник унікальний вид національного живопису на музичні теми - *ваніка*, де сім звуків асоціювалися з сімома кольорами та з певними графічними формами. Індійцям загалом притаманні космологічні уявлення про музику: сім звуків символізували сім відомих на той час планет Сонячної системи. Звук розглядали як енергію Космосу, а ритм - як розвиток Всесвіту. Для теорії музики, що розроблялася індусами, характерна числова містика (число «7» вважалося священним).

Колективна робота з підручником с. 64 -65

Бесіда

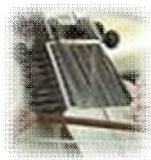
1. Охарактеризуйте індійські рагу.
2. Впливу якої культури зазнало мистецтво Індії?
3. Мелізматика – це...

Робота з таблицею

Найпоширеніші музичні інструменти:

Віна - семиструнний щипковий інструмент (4 мелодичні струни, 3 резонаторні). Корпус із висушеного гарбуза, дерев'яна шийка довга і масивна, гриф із бамбука. Грають плектрами. Існує близько 20 різновидів. Звук м'який, приємний.

Сарангі - струнний смичковий інструмент, поширений у північній частині Індії. Корпус із суцільного шматка дерева, шийка широка. Має чотири основні струни і багато (25-30) резонаторних. Використовується для акомпанементу під час співу, точно передаючи модуляції людського голосу.

Ситар - струнний щипковий інструмент на зразок лютні, використовується в північноіндійській класичній музиці. Має 7 основних і 9-13 резонаторних струн, які розташовуються під основними. Корпус із гарбуза, гриф - дерев'яний, широкий, довгий. Грають плектром з дроту, сидячи на підлозі, ноги схрещені.

Табла - індійський парний барабан. Грають долонями водночас на обох - великому і малому. Виконує функції супроводу під час гри на ситарі.

Флейти бансурі, або муралі, та шанхаї - духові інструменти.

Колективна робота з довідковою літературою

Індійська музика має безліч місцевих варіантів. Її типова особливість – наявність інтервалів, менших за півтону (*шруті*). Головні національні інструменти *віна, ситар, тимбура* (щипкові), *сарангі, саринда* (смичкові), *табла, банія* (ударні).

Для індійської музики характерне одноголосся. Інструмент, що виконує соло, підтримується ритмічною орнаментацією ударних і фоновим щипковим чотириструнним інструментом – тамбурою.

Музикант, що грає на табла і супроводжує ситариста, повинен розуміти імпровізаційний задум головного соліста; він не тільки підтримує його акомпанементом, але і вплітає своє відчуття провідної мелодії. Отже, це більше, ніж простий акомпанемент, це – дуєт, і коли виконавець на табла правильно знаходить у ньому свою лінію, він отримує чималу частку вдячності справжніх любителів музики. Звучання супровідних інструментів не акцентується лише під час виконання соло співака.

Цікаво те, що майже всі стародавні індійські інструменти збереглися до наших днів, і сучасні індійські музиканти грають на них, точно наслідуючи традиції виконання. Музику виконують сидячи на підлозі.

Цікавинка

Таких людей називають заклиначами змій. Коли заклинач дме у свою дудку (*бін*) змія, ніби зачарована, піднімається з кошика. Звуків інструмента вона не чує, але уважно стежить за рухами дудки.

Як бачимо, інструментарій індійців багатий та різноманітний. У різних регіонах країни кожен інструмент мав свою назву. Невичерпна фантазія народу змушувала звучати навіть дерево та метал.

Завдання. Оберіть музичні інструменти характерні для Індійського регіону.

Заповніть таблицю.

Індія	Слова для заповнення таблиці
	Вівіна, ситар, сарні, сарод, барабан, тамбура, флейта, шехнаї, скрипка, біва, сопілка, шанкха, бамбукові дудки, флейта, окарини, гуслі, піпа, сямісен, сяку хаті, тегім, стукачки.

Індійська музична культура надзвичайно багата по формах і жанрах.

Певні поєднання звукового ряду з його складною внутрішньою градацією створюють обширний емоційний набір раг - раги сумуй і розлуки, раги внутрішнього спокою і заспокоєння і т.д. Раги розрізняються за часом доби і по сезонах року, вони можуть бути чоловічими і жіночими.

Виконавець бере якусь основну рагу - тему - і створює залежно від ступеня свого дарування багато орнаментовану, складну по ритміці імпровізацію. Для індійської музики характерне *одноголосся*. Виконуючий соло інструмент (головні багатострунні - щипкові ситар і провина) підтримується ритмічною орнаментациєю ударних (парні барабани-табла і ін.) і фоновим щипковим чотириструнним інструментом - тампурой.

Супроводжуючий ситаріста музикант, що грає на табла, повинен володіти чуйним розумінням імпровізаційного задуму основного соліста, він не тільки підтримує його акомпанементом, але і вплітає у імпровізації своє відчуття провідної мелодії і в представлений йому паузі не допускає порушення загального задуму.

Таким чином, це більше, ніж простий акомпанемент, це - дуєт, і за вірно знайдену в нім свою лінію виконавець на табла отримує чималу частку подяки дійсних любителів музики.

Класична музика ділиться на північну школу - хиндустані, і південну - карнатік. Друга відрізняється прискореним темпом і підкресленою ритмікою. Школи півночі і півдня мають тривалу традицію розвитку. Викладання співу, інструментального виконання і танцю ведеться представниками каст, що успадковують свою професію протягом дуже тривалого часу.

Тому кожне покоління народжує видатних музикантів, співаків і танцюристів. В даний час неперевершеним виконавцем гри на ситарі є вже протягом декількох десятиків років **Раві Шанкар**. Він не тільки видатний ситарист, але і композитор, і наставник молодих виконавців. Його син Шубхendra успадкував талант батька і продовжує удосконалювати свою майстерність. Порівняно недавно європейська скрипка теж стала виконуючим соло і супроводжуючим інструментом. Є і віртуозні виконавці національних мелодій на цьому інструменті.

До них відносяться Л.Джаяраман, Т.Н.Кришнан. Індійські музиканти - віртуози-виконавці і композитори - давно намагаються вирішити проблеми синтезу північного і південного класичних стилів, проблему організації національного симфонічного оркестру з традиційних інструментів і створення творів для такого оркестру.

Аранжування оркестрових творів для інструментів складного звучання і представляє головну перешкоду при створенні великих національних оркестрів, та до того ж і з додаванням європейських інструментів.

І якщо у майстрів високого класу і вдавалися деякі експерименти (типу ситара і скрипки), то це виявилось можливим ще і тому, що на ситарі грав Раві Шанкар, а на скрипці Іегуді Менухин. Тому, коли сьогодні говорять про класичну індійську музику, то

мають на увазі, як правило, соліста-виконавця з невеликим «оркестром фону». І саме така музика отримує широке визнання в самій Індії і за її межами.

2. Значення поз, жестів, позицій рук (мудра)

Колективна робота з підручником с. 66-67

Опрацюйте матеріал підручника і дайте відповідь на запитання.

1. За допомогою тексту підручника доведіть, що індійський танець завжди є танцювальною драмою.
2. Які почуття можна передати, рухаючись під час танцю і повертаючи голову?
3. Назвіть основні елементи індійського танцю.

Додаткова інформація

Індійський танець - своєрідна танцювальна драма, завжди сюжетний, він став ознакою художньої культури країни. За допомогою танцю й музики можна, як вважали індуси, передавати найрізноманітніші почуття, відображати Всесвіт. В одному з давніх трактатів ідеться про 21 поворот голови, що слугували виявом таких почуттів, як страх, подив, байдужість, холодність, пристрасть, нетерпіння тощо; гнучкою мовою почуттів були рухи рук (згадується 57 їх варіантів). Теми танців - сюжети легенд, епічних творів («Рамаєяна» та ін.), підказані природою, життям (жнина, рибуловля, базар, ремесла, побут тощо).

До головних елементів індійського танцю належать:

мудра - позиції пальців,

Мудра кохання

Мудра лотос

хаста - позиції рук щодо тіла.

*Сарна
Ширна*

Голова Змен

Мрита Ширна

Голова
Корови

Кангула

Колокольчик

Алпанадита

Раскрытый
лотос

Чангура

Ловкость

Бхрамара

Шмель

3. Індія - визнана академія танцю

Розповідь

Цей вид мистецтва дійшов до наших днів з якнайдавніших часів і фактично залишився незмінним. Перші згадки про нього містяться в «Рігведі». Своє теоретичне обґрунтування танець отримав в трактатах.

Фрески, скульптура і рельєфи стародавніх храмів відтворюють різноманітні танцювальні пози і композиції. Індуська традиція приписує танцю *божественне походження*. Його творцем і першим виконавцем вважається бог Шива, званий також Натараджа (Цар танцю). У Стародавній Індії *танець був обов'язковою частиною релігійного ритуалу*. Його виконували храмові танцівниці девадаси («рабині Бога»). Індійський танець підрозділяють на класичний, напівкласичний, народний і естрадний (кінотанець). Танець грає важливу роль в традиційному театрі Індії. Відомі *сім стилів класичного танцю* - Бхарат Натьям, Катхак, Катхакалі, Маніпурі, Одісси, Мохиніаттам і Кучипуді. Перші чотири форми вважаються основними, інші іноді зараховують до напівкласичного танцю. Головними аспектами всіх класичних стилів є нрітта і нрітъя. Нрітта - це чистий технічний танець, позбавлений смислового навантаження.

Нрітъя - сюжетний танець - включає також міміку і жестикуляцію.

Перегляд відео «Сучасний індійський танець»

Характеристика основних рухів

Розповідь

Мета танцю - занурення глядача в стан екстазу, в якому розчиняється реальність миру. Це - свого роду гіпноз. Погляд танцівниці постійно направлений на глядача. Кожна сюжетна ідея розглядається з погляду різних настроїв. Крізь ауру чарівності розум приходить до розуміння суті стародавніх оповідей.

Цей стан підтримується за допомогою вокального і інструментального акомпанементу. Він називається «Бхава сангітам» - емоційна музика. Костюм танцівниці - біле сарі із золотою або малиною облямівкою. Волосся зібране в пучок і прикрашене квітами жасмину. Для того, щоб глядач міг краще бачити міміку, актори виконують ці композиції сидячи. Любовні історії називаються падам. Іноді танцюристи включають в репертуар акробатичні номери - танці на металевій тарілці або з глеком на голові. Костюм і макіяж - традиційні для південноіндійських стилів. Жінки прикрашають зачіску круглим валом, переплетеним шовковою стрічкою. В даний час популярність Кучипуді так зросла, що він увійшов до числа основних неокласичних стилів. Хоча спочатку його виконували тільки чоловіки, сьогодні на сцені з'являються і жінки, завдяки яким танець знайшов новий колорит. До напівкласичних стилів належить Чхау - *танець масок*. Він присвячений Ардханарішварі - божеству весни, що відроджується, яке символізує творення і родючість. Ардханарішвару почитали як прояв єдиного образу Шиви і Шакті. Танці продовжуються протягом чотирьох ночей свята.

Танцюристи імітують рухи тварин, відтворюють різні побутові і військові сцени. Популярні алегоричні композиції. Відмітною особливістю стилю є відсутність міміки. Вираз обличчя не має значення, оскільки воно закрите маскою, а настрій героя передається за допомогою різких поворотів голови. Маска має символічне значення. Вона не повинна бути схожа на реальний персонаж, тому навіть у тварин - людські риси. Відсутність міміки компенсують рухи рук і ніг.

Техніка Чхау включає кроки і хода, запозичені з системи військових вправ. Якшагана – драма-містерія штату Карнатака - приклад натья. Їй більше 400 років, вона поєднує спів, діалог і танець. Сюжети п'єс Якшагана черпає з «Махабхарати», «Рамаяни» і «Бхагавата-пурани». Танець представлений динамічними рухами героїчного характеру. Мова жестів практично відсутня, міміка природна. Ритмічні комбінації покликані відобразити настрій героя або зміну ситуації. Костюм і грим нагадують Катхакалі.

Демонстрація відеозапису класичного індійського танцю

Аналіз

З давніх часів танець нерозривно пов'язаний з життям індійців. Але якщо класичне мистецтво завжди залишалося долею професіоналів, то народні танці були зрозумілі і доступні кожному. Сьогодні вони втратили ритуальне значення, але без них не обходиться жодна радісна подія в житті людей, будь то прихід весни, збір урожаю або весілля. В кожному штаті Індії існують свої *народні танці*. Не дивлячись на свою різноманітність, народні танці мають загальний початок. Основа будь-якого з них - ритм. Ритм породжує відповідні рухи - синхронні, такі, що часто повторюються. Танцюристи рухаються по певних траєкторіях (круги, «вісімки», прямі лінії). Традиції виконання народних танців передаються з покоління в покоління.

3. Музика і танець в індійському кінематографі

Розповідь

Естрадний танець (або кінотанець) з'явився одночасно з так званими «комерційними» фільмами. У тригодинних стрічках танцювально-музичні паузи допомагають збудувати сценарій. Популярності кінотанців сприяв прихід в кіноіндустрію професійних танцівниць (Віджаянтімали, Падміні, Хеми Маліні і ін.). Кінотанець є суміш класичних, народних і європейських танців. Він завжди відповідає духу часу, використовує сучасні мелодії і ритми, комп'ютерну графіку і спецефекти.

В наші дні вміння танцювати для акторів комерційного кіно не менш важливий, чим приваблива зовнішність. В Індії мистецтво танцю розвинене, як ні в одній країні світу. Функціонують численні школи і інститути класичного танцю, організовуються виступи популярних артистів, танцювальні мелодії незмінно займають верхні стрічки в хітпарадах. Танці Індії - невід'ємна частина її культурної спадщини, що пов'язує ланку між минулим і сьогоденням.

Слід підкреслити, що особливе місце належить музиці і танцям в індійських кінофільмах. Комерційні стрічки розважального характеру йдуть з обов'язковими музичними і танцювальними вставками, номерами, які стали міцною традицією подібної кінопродукції. Фільми ці, як правило, мелодраматичні і характер ліричних пісеньок - це радість зустрічі закоханих або гіркота розлуки.

На тригодинний двосерійний фільм доводиться 6-7 музичних (пісенних і одночасно танцювальних) вставок.

Пісні виконують за кадром такі популярні співачки, як Лат Мангешкар, Аша і Уша Бхонсле, а в кадрі такі танцівниці, як Віджаянті Мала, або такі відомі кіноактриси і танцівниці, як Рекха, Хеми Маліні, а з числа танцюристів, звичайно, «незрівнянний» Мітхун Чакроборті («Танцюрист диско» - його зоряний фільм), Камал Хасан та інші.

Такі музичні номери зазвичай супроводжує джазовий оркестр, і хоча музика вестернізована, але все таки відмічена національним колоритом, який можна було б назвати стилем «орієнталь». Пісеньки з кінофільмів - в повному розумінні слова, легка, шлягерна музика - дуже популярні в країні, тиражуються мільйонами касет, виконуються часто по радіо, знаходять величезну аудиторію переважно в широкому міському середовищі.

Серед композиторів кіномузики дійсно талановиті, такі, що створюють мелодійні ліричні пісеньки, з яких далеко не всі можуть бути названі одноднівками, що легко запам'ятовуються. Історія музики для кінофільмів знає такі імена, як Аніл Бісвас, Барман, Хеманта Мукерджі, Судхир Пхадке і ряд інших.

Демонстрація пісні з індійського фільму

Аналіз

Завдання

1. Складіть самостійно схему «Різновиди індійського танцю»

V. Закріплення нового матеріалу**Бесіда**

1. Найпоширеніші індійські струнно-щипкові інструменти.
2. Найвідоміший струнно-смичковий інструмент.
3. Ударний інструмент.
4. Із яким духовим інструментом зображений Крішна?
5. Мелодія, яка лежить в основі імпровізації в індійській музиці.

VI. Підсумки уроку

Любов до природи, схиляння перед її могутністю та багатством, життям, урочистим і прекрасним в усіх його виявах, - ось *головна тема індійського мистецтва*.

Отже, музична культура Індії справила помітний вплив на розвиток музичних культур країн Азії та інших континентів. У столиці Індії Делі створено Академію музики, танцю і драми, видаються спеціальні музичні журнали.

VII. Домашнє завдання

- Підготувати індивідуальні повідомлення, презентації про визначні особливості різних видів і жанрів музичного мистецтва Індії.
- Скласти кросворд із вивченими термінами.
- Підготувати повідомлення про улюбленого індійського актора.

План - конспект уроку №6-7

Тема уроку. Індійське кіно

Мета: проаналізувати розвиток індійського кіно в ХХ ст., звернути увагу на розвиток фільмів соціального спрямування: «Бродяга» (реж. Р. Капур), «Мати - Індія» (реж. Р. Капур), гостросюжетних фільмів: «Помста і закон» (реж. Р. Сіппі), мелодрам «Месник» (реж. П. Чакраварті), комедій; розвивати самостійне художнє мислення; виховувати ціннісне ставлення до мистецтва.

Наочні та дидактичні матеріали: підручник, «Художня культура світу» (авт. Н. Є. Миропольська, Є. В. Белкіна, Л. М. Масол), ілюстрації, наочний матеріал, уривки індійських фільмів.

Тип уроку: комбінований

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів

Бесіда

1. Назвіть основні елементи індійського танцю.
2. Охарактеризуйте тематику індійських танців.
3. Наведіть приклади сюжетів індійських танців.
4. Як творчість Рабіндраната Тагора пов'язана з музичним мистецтвом?

III. Мотивація діяльності на уроці

Перша стрічка братів Люм'єр потрапила у Індію лише через півроку після прем'єри у Парижі. Першим ігровим індійським фільмом стала стрічка Дхандхіраджа Гобінд Пхальке «Раджа Харишчандра». У цьому фільмі розповідалося про мудрого та благородного царя Харишчандра, якого випробовував мудрець. Пхальке та його невелику кіностудію зустріли зі скептицизмом та недовірою, проте найбільшою проблемою для нього став пошук виконавиці жіночої ролі.

IV. Вивчення нового матеріалу

Розповідь

У Калькутті перший ігровий фільм вийшов у 1917 році, а в Мадрасі у 1919. У 1926 році було знято фільм «Світло з Азії», який розповідав про Будду Шак'ямуні.

Поява звукового кіно ознаменувала підйом кіноіндустрії у країні. По всій країні створювалися кіностудії та найбільшими серед них були New Theatres (Калькутта), Prabhat (Пуна), Bombay Talkies.

50-ті роки для індійського кіно стали «золотою епохою». Одним з найяскравіших фільмів тих років став «Аваага» (1951) режисера Радж Капура. Режисер Бімала Роя використовував у своїх фільмах елементи неореалізму: «Devdas» (1955), «Sujata» (1959) і «Bandini» (1963).

У 1972 на екрани всього світу виходить фільм «Зіта та Гіта». Успіхом цей фільм завдячує переважно акторці Хемі Маліні, яку вважають родоначальницею нової ери в індійському кіно.

3 1971 р. Індія утримує перше місце у світі з виробництва художніх фільмів.

Особливе місце у контексті мистецьких здобутків художньої культури Індії посідає кінематограф. Слід зазначити, що індійська земля виявилася прекрасним «грунтом» для розвитку цього виду мистецтва. Фактично через рік після першої демонстрації фільмів братів Люм'єрів на індійський екран виходить документальна стрічка «Прибуття поїзда на Бомбейський вокзал», з якої і бере свій початок історія кінематографа цієї країни.

Упродовж наступних чотирьох десятиліть у кіномистецтві Індії вдосконалюється видова система, формується жанрова палітра, розвивається акторська школа.

Індійський кінематограф досягає розквіту на початку 50-х років. Причини такого піднесення можна пояснити двома обставинами – соціально-політичною (у 1947 р. Індія перестала бути англійською колонією) і творчо-організаційною.

Колективна робота з підручником с. 69

Аналіз

Бесіда

1. Проаналізуйте основні дві тенденції розвитку індійського кінематографа.
2. Назвіть представників.

Розповідь

Своєрідним «пластичним містком», що поєднав обидві тенденції, став доробок відомої кінематографічної династії Капурів, і насамперед творчість її найвидатнішого представника - **Раджа Капура**, яка дає чудову можливість простежити закономірності розвитку індійського кіномистецтва. Так, ранній період творчості режисера й актора (перша половина 50-х років) можна вважати відображенням першої тенденції в кінематографі Індії. Картини «Сезон дощів», «Бродяга», «Пап 420», у яких органічно поєдналися елементи соціальної драми, комедії, музичного фільму, викликали чіткі асоціації з відомими фільмами італійського неореалізму, зокрема з «Викрадачами велосипедів» та «Умберто Д.» режисера Вітторіо де Ока. Водночас це були цілком самостійні кінотвори, що набули резонансу в кінематографічному світі. У фільмах «Сезон дощів», «Бродяга», «Пан 420» зійшла зірка «актриси № 1» індійського кіно цього періоду - красуні **Наргіс** (справжнє ім'я - Фатіма), яка згодом знялася у відомій радянсько-індійській стрічці «Ходіння за три моря».

Наприкінці 50-х - на початку 60-х років кінематографічні інтереси Р. Капура дедалі більше тяжіють до комерційного напрямку. Його підтримує рідний брат **Шаші Капур**, який упродовж наступного десятиліття був одним з найпопулярніших акторів індійського кіно, а згодом і сини **Рандхир** та **Ріші**, відомі за фільмами «Клятва й обіцянки», «Закон помсти», «Боббі», «Лейла і Меджнун» та ін.

Колективна робота з довідковою літературою

Індійська кіноіндустрія є найбільшою у світі, а її головний кінематографічний майданчик знаходиться в Болівуді в мегаполісі Мумбаї, тут продукуються комерційні фільми на гінді і вона є найпліднішою кіностудією у світі. Але ще й по всій країні розкинулися національні й дуже продуктивні студії, які творять свої фільми на національних й поширених мовах всієї Індії — розвиваючи тим самим культурне й мовне різноманіття Індії. Крім того, авторського кіно Індії також здобуло визнання, особливо в світовому кінематографі. Є два всесвітньо відомих бенгальських режисерів Сат'яджит Рай (*Satyajit Ray*) та Мрінал Сен (*Mrinal Sen*).

Але кіно, поза сумнівом, один з найважливіших елементів сучасної популярної культури в Індії. Більше ніж 1000 кінострічок в році така продуктивність індійської кіноіндустрії, безперечно, найбільшої у світі. В кінострічках відображаються культурні, мовні особливості країни, національна різноманітність й сучасний стан все це відображено в цьому жанрі мистецтва. Шагрух Хан (*Shahrukh Khan*), Амітабг Баччан (*Amitabh Bachchan*) і Рані Мукхерджи (*Rani Mukerji*) є популярними і відомими акторами Болівуду.

Основні риси та особливості популярних фільмів спостерігаються в усіх регіональних кіностудіях. Часто це більше трьох годин плівки, в якій міститься багато музики і танцювальних сцен, без яких цей комерційний фільм не буде довершений. Іноді саундтреки до фільмів випускають заздалегідь, і вони доволі часто стають самодостатнім продуктом, що зразу символізує, що фільм буде приречений на успіх, що швидше за все, це буде «болівудський блокбастер». Від артистів очікується, що вони

будуть багато танцювати, та виконуватимуть багато вокальних номерів, які виконуватимуть актори чи здебільшого професійні співаки. А також впадає в очі поєднання комічних, романтичних, драматичних сцен і елементів «болівудського вестерну». Хоча в останні роки індійське кіно почало завойовувати й світовий ринок, тому деякі їх твори почали походити на світові взірці цього мистецтва. Підтвердженням тому стали численні премії та призи в різних номінаціях на світових кінофорумах.

Сад Моголів у *Рамодж Film City*, кіностудії в Хайдарабаді

Додаткова інформація

Толлівуд або **Кінематограф мовою телугу** або **Кіно Андхра-Прадеш** — збірна назва кіноіндустрії в Індії мовою телугу.

Толлівуд — південно-індійська кіноіндустрія, заснована в м. Хайдарабад, штат Андхра-Прадеш. Відома як третя за величиною з точки зору кількості фільмів на рік у Індії.

Індустрія

Старий актор Аккінені Нагесвара Рао був першим чоловіком, який прийшов у м. Хайдарабад і побудував студію, яку він назвав Аннапурна Studios.

Близько 245 телугу фільмів було випущено в 2006 році, найбільше в Індії цього року.

Кіноіндустрія становить 1 % від валового внутрішнього продукту Андхра-Прадеш. Багато успішних фільмів телугу були перероблені на хінді (Боллівуд) і тамільською мовою (Коллівуд).

Боллівуд (гінді **बॉलीवुड**, урду ڈولیلاب, англ. *Bollywood*)- це неформальна назва кіноіндустрії індійського міста Мумбай (колишній Бомбей).

Назва виникла за аналогією з Голлівудом (Hollywood) як мовна контамінація слів Бомбей (колишня назва міста Мумбай) та Голлівуд. Термін часто некоректно вживається на означення всього індійського кіно.

Після Боллівуду виділяють кінематограф тамільською мовою - Коллівуд, на мові телугу - Толлівуд.

Найвідомішими кіностудіями є Filmalaya та Film City, що розташовані в північній частині міста. Щорічно на студіях Боллівуду випускається близько 200 фільмів, в основному мовою гінді. Також випускаються фільми на урду та пенджабі.

ПЕРЕГЛЯД ВІДЕОФІЛЬМУ (НА ВИБІР УЧНІВ)

IV. Закріплення нових знань та вмінь учнів

Бесіда

1. Чи є вас улюблені актори індійського кіно?
2. Проаналізуйте розвиток сучасного кіно Індії.

V. Підсумки уроку

Отже, останнім часом інтерес до кінематографа Індії дещо знизився (насамперед це зумовлено зростанням популярності динамічних, технічно досконалих фільмів американського та азіатського виробництва), проте феномен індійської мелодрами посів належне місце і в історії світового кіно, і в культурі цієї країни.

VI. Д/з

- Вивчити стислі записи;
- Опрацювати матеріал підручника с. 69-71;
- Розповісти про творчість індійського актора (на вибір).
- Написати рецензію на переглянутий фільм

План - конспект уроку №8

Тема уроку. Йога – найдавніша система досягнення повної гармонії людського існування

Мета: ознайомити учнів з особливостями індійської йоги, з'ясувати основну мету йоги, охарактеризувати комплекс із 8 елементів на основі переглянутого відео, з'ясувати значення його для повсякденного життя; розвивати самостійне художнє мислення; виховувати ціннісне ставлення до мистецтва.

Наочні та дидактичні матеріали: підручник, «Художня культура світу» (авт. Н. Є. Миропольська, Є. В. Белкіна, Л. М. Масол), ілюстрації, наочний матеріал, відеозапис «Мистецтво йоги».

Тип уроку: комбінований

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів

Бесіда

1. Кіномистецтво – це...
2. В яких роках індійський кінематограф досягає найбільшого розквіту?
3. Які дві тенденції індійського кіно фактично визначили напрями його подальшого розвитку?
4. Що вам відомо про творчість Раджі Капура?
5. Чи є у вас улюблені актори індійського кіно?
6. Повідомлення учнів

III. Мотивація діяльності на уроці

Йога – одна зі стародавніх індійських вчень, яке з'явилося в I тис. до н.е., але своїм корінням сягає до епохи написання ранніх Вед і Упанішад (8 тис. р. тому). Вона включає в себе велику кількість етичних, моральних, філософських, фізичних уявлень індійського народу.

Перегляд відеосюжету «Таємниця мистецтва йоги»

IV. Вивчення нового матеріалу

Розповідь

Термін «йога» має декілька десятків значень. Однак, частіше всього воно використовується в значенні «гармонія».

В цілому йога – це сукупність психотехнічних прийомів, за допомогою яких відбувається рух до звільнення.

Мета йоги – ідеально здорові тіло й дух, рівновага між ними.

КОМПЛЕКС ІЗ 8 ЕЛЕМЕНТІВ

- **яма** – загальновідомі етичні заповіді: не роби шкоди, зла, не бреш, не кради.
- **ніяма** – програма дій для індивіда: аскеза, гігієна тіла і душі, читання священних текстів і поклоніння богу (Ішварі);
- **асана** – нерухома поза, необхідна для зосередження.
- **пранаяма** – ставить акцент на ритмізації дихання.
- **пратьяхара** – підкорює волі йоги на діяльність органів почуття.
- **8 – медитація.**

Колективна робота з довідковою літературою

У вузькому сенсі йога — одна з шести ортодоксальних шкіл (даршанів) філософії індуїзму, за вченням якої людина може злити свою душу з Богом, досягти найвищого блага самопізнанням, самозаглибленням, цілком звільнивши свою свідомість від впливів

зовнішнього світу. Йога виникла близько 2 ст. до н.е. як вчення ідеалістичного спрямування. Вища мета йоги — зміна онтологічного статусу людини у світі.

Крім чотирьох основних напрямків йоги, існує також багато інших, серед яких широко відома хатха-йога — шлях очищення тіла та розуму.

У філософії індуїзму йогою вважають систему раджа-йоги, викладену в «Йога-сутрах» й тісно пов'язану з базовими принципами санх'ї. Йога обговорюється в різноманітних джерелах індуїзму, таких як Веди, Упанішади, «Бхагавад-Гіта», «Хатха-йога-прадіпіка», «Шива-самхіта» і «Тантри». Кінцева мета йоги може бути абсолютно різною — від поліпшення фізичного здоров'я до досягнення мокші.

Йоготерапія — лікування хвороб і запобігання їм методами йоги.

Розповідь

Йога складається з таких розділів:

- Хатха-Йога;
- Карма-Йога;
- Жнані-Йога;
- Бхакті-Йога.

Індійська йога - мистецтво настільки прекрасне і корисне, наскільки складне. Про її чудодійну силу чули, напевно всі. Хтось цікавиться йогою, хтось прагне освоїти глибини майстерності, більшість же відштовхує невідомість, незрозумілість. Адже йога - частина чужої нам екзотичної культури, і враження невідомості посилюється величезною кількістю незнайомих слів-термінів, які важко вимовляти і читати. А якщо перейти на "нашу" мову? Що таке йога, як пояснити, як зрозуміти?

Отже, йога - частина філософії однієї з найдавніших культур історії. Вона входила в мережу доповнюючих один одного філософських систем, таких, як, наприклад, Веданта і Мімансу, метою яких було збагнення таємниць буття... Але, постараємося не використовувати індійські слова і заглиблюватися у Веди. Наше завдання не в цьому. Вирвана зі складу своїх "колег" стародавніх дисциплін, значною мірою відірвана від своєї філософської суті, в Європі йога із стародавнього учення перетворилася на йогу - в практичну майстерність володіння собою, своїми тілом і розумом, в загальнодоступну практику оздоровлення.

І, не дивлячись на те, що і в дев'ятнадцятому столітті, коли йога вперше набула широкого поширення на Заході, і в наші дні були і є європейці, вірні стародавнім ученням і принципам, стародавньому Мистецтву і Знанню, майже для кожної сучасної людини в суєті, гармидеру міста необхідне не розкриття Кунадліні, а елементарна допомога утомленому тілу і душі.

Європейська йога зберігає в собі всі принципи йоги східної. Вони чітко розділені, систематизовані і рівнозначні. Пройняті духом європейського утилітаризму, позбавлені своїх метафізичних основ, вони цілеспрямовано впливають на людину, що їх дотримується, і при належній увазі і терпінні закладають основи гармонійного, повноцінного життя, яке позбавлене від хвороб і невідповідних страждань. У числі цих принципів духовні, або етичні: "заборона" яма, в яку входять неспричинення шкоди, толерантність по відношенню до однієї людини або групи людей, непривласнення чужого, некористоловство, контроль свого бажання. Ніяма, що "творить", містить в собі: недопущення негативних емоцій (злість, гордовитість, заздрість і т.д.), очищення розуму від поганих думок і намірів (наклеп, обман і т. д.), скромність і несуетність, підтримка в собі хорошого емоційного стану.

Аналіз таблиці

Йога	
Класичні види йоги	<u>Бхакті-йога</u> · <u>Карма-йога</u> · <u>Джняна-йога</u> · <u>Раджа-йога</u>
Інші види йоги	<u>Агні-йога</u> · <u>Аштанга-віньяса-йога</u> · <u>Інтегральна йога</u> · <u>Крійя-йога</u> · <u>Кундаліні-йога</u> · <u>Лайя-йога</u> · <u>Мантра-Йога</u> · <u>Сахаджа-йога</u> · <u>Суратшабд-йога</u> · <u>Хатха-йога</u> · <u>Шість йог Наропи</u> · <u>Йога-спорт</u>
Тексти	<u>Бхагавад-Гіта</u> · <u>Йога-сутри</u> · <u>Хатха-йога-прадіпіка</u> · <u>Гхеранда-самхіта</u> · <u>Шива-самхіта</u>
Ступені раджа-йоги	<u>Яма</u> · <u>Ніяма</u> · <u>Асана</u> · <u>Пранаяма</u> · <u>Пратьягара</u> · <u>Дхарана</u> · <u>Дх'яна</u> · <u>Самадхі</u> · <u>Сам'яма</u>
Споріднені теми	<u>Аюрведа</u> · <u>Чакра</u> · <u>Мантра</u> · <u>Медитація</u> · <u>Тантра</u> · <u>Веданта</u> · <u>Наді</u> · <u>Сур'я-намаскара</u>

Колективна робота з довідковою літературою Аналіз

Система йоги починається із засвоєння принципів моралі і моральності (яма і ніяма). Основу фізичної практики складає виконання "асан", яке на санскриті зазначають "поза". Людина, досвідчена в практиці асан, може виконувати також пранаяму - спеціальні дихальні вправи. Саме асани і пранаяма дають практикуючому йогіві духовну і фізичну силу. Яка з успіхом може застосовуватися в житті: вона дає можливість довше і ефективніше працювати, досягаючи вершин в бізнесі, політиці і особистому житті. Практика асан і пранаями складає хатха йогу. "Ха" означає напругу, а "тха" - розслаблення.

Збагнення цих двох полягань в практиці йоги дозволяє найкращим чином використовувати їх в світі. Успішна людина завжди може розслабитися на свій розсуд, коли це необхідно, і досягти максимальної концентрації всіх своїх моральних і фізичних сил - коли цього вимагає життєва ситуація.

Відповідь на питання про те, коли зародилася йога, губиться в давнині. Уже у ведичнихсамхітах йдеться про аскетизм, а аскетична практика (тапас) згадується в ранніх коментарях до Вед *Брахманах*. Однак, йога могла зародитися ще раніше, у доведичній Індії. На печатках часів Індської цивілізації, знайдених у Пакистані, є зображення, що нагадують людей в позах медитації, які можна розцінювати як свідчення на користь такої гіпотези, хоча вирішальних доказів немає.

Техніка досягнення вищих станів свідомості розвивалася в традиціях шраманів та Упанішад.

Чакри

Беззаперечних свідчень існування медитації в добуддійських брахманічних текстах не існує. Перші тексти, які описують техніку медитації, належать буддійській літературі. В індуїстських текстах термін йога вперше зустрічається в *Катха-упанішаді*, де мова йде про контроль над почуттями і вищий стан, в якому діяльність свідомості припиняється. Подальший розвиток поняття йоги зустрічається в *Упанішадах* середнього періоду, в *Махабхараті*, зокрема в *Бхагавад-гіті* та в *Йога-сутрах Патанджалі*.

Патанджалі вважається засновником філософії йоги. Хоча сам Патанджалі не вживає терміну «раджа», описана ним система відома як раджа-йога (королівська йога). Суть йоги дається в другій сутрі:

Йога — це заборона зміни свідомості.

ІНДІЙСЬКІ ЙОГИ. В усьому світі відомі індійські йоги. Йогами ставали вже немолоді брахмани. Вони йшли до лісу й оселялися на самоті, далеко від людей. Там вони молилися, їли корінці та плоди дерев, пили джерельну воду, виконували фізичні вправи, корисні для здоров'я. Люди вважали йогів чарівниками і шанували їх.

Перегляд відеосюжету «Таємниця мистецтва йоги»

Практичне заняття

Виконання елементів йоги у спортивному залі або просто неба.

IV. Закріплення нових знань та вмінь учнів

Бесіда

1. Дайте визначення поняття «йога».
2. Яка основна мета йоги?
3. Охарактеризуйте основні елементи йоги.

V. Підсумки уроку

Отже, практика йоги - це мистецтво. Асани розроблялися майстрами йоги впродовж тисячоліть. Перехід з однієї асани в іншу відбувається за допомогою "він'яс" - динамічних зв'язок. Що практикує йогу демонструє повільний танець, який зачаровує тих, що оточують своєю красою, а задоволення самого йога від практики неможливо передати словами. Практика йоги дозволяє не тільки придбати сили для життя і роботи, але і розвиває відчуття гармонії. Що практикує йогу привносить гармонію у все своє життя, тим самим, додаючи красу всьому - що б він або вона не робили!

VI. Домашнє завдання

- Вивчити стислі записи;
- Опрацювати довідкову літературу;
- Підготуватися до уроку узагальнення.

Завдання для тематичного контролю знань учнів
Узагальнення знань за темою «Індійський культурний регіон»

I варіант

I рівень

- Мовою хінді Індія називається:
 а) Брахма б) Бенін в) Бхарат
- Кастова система – загальна риса багатьох цивілізацій Стародавнього Сходу, але в одній державі вона проявилася з найбільшою силою. Назвіть цю державу.
 а) Китай б) Індія в) Вавилон г) Єгипет
- Назвіть одне з головних джерел буддизму:
 а) брахманізм б) конфуціанство в) даосизм г) синтоїзм
- Назвіть ім'я засновника одного з головних напрямів індійської релігії Сіддхартхи Гаутами.
 а) Гуру б) Архат в) Будда г) Боддісатва
- “Загальна сума вчинків кожної живої істоти та їх наслідків, яка визначає характер її нового народження, перевтілення”. Яке з головних понять індійської релігії адекватно відображають дані слова?
 а) веди б) йога в) карма г) нірвана
- Чайтьї – це ...
 а) ворота в огорожі б) печерні храми в) меморіальні колони

II рівень

7. Дайте визначення понять.

Храми-ратхи – це _____

Мудра– це _____

8. Визначіть зайве слово (підкресліть).

Чайтья, пагода, стамбха, віхара, ступа, Блакитна мечеть.

Рагу, мелізматика, мудра, кадрий, кабукі, хаста.

9. Найважливішою особливістю індійського танцювального мистецтва є:

- відповідність костюма до змісту зображуваного;
- символічність, синтез інструментальної музики, співу, рухів і жестів;
- наявність музичного інструмента в руках танцівника.

III рівень

10. Підпишіть відомі індійські пам'ятки архітектури. Охарактеризуйте один із них.

1.

2.

3.

4.

11. У Давній Індії танець був обов'язковою складовою релігійного ритуалу. Його виконували храмові танцівниці, «рабині бога». Про що розповідали танці?

[illegible]

12. Яка з даних пам'яток належить до Індійського культурного регіону.

IV рівень

13. Уявіть, що ви – менеджер екскурсійного бюро або агент туристичної фірми. Запропонуйте ідею та обґрунтуйте міні-проект ознайомлення сучасних школярів з художньою культурою Індійського регіону. Запропонуйте ідею мистецького фестивалю, який стане кульмінацією подорожі-екскурсії.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Узагальнення знань за темою «Індійський культурний регіон»

II варіант

I рівень

- В якому творі давньоруської літератури згадується про Індію:
а) „Києво-Печерський патерик” б) „Повчання Володимира Мономаха” в) „Повість минулих літ”
- Буддизм виник:
а) 6 – 5 ст. до н.е. б) 5 – 6 ст. н.е. в) 7 ст. до н.е.
- За індійською легендою, одразу ж після народження Будда самотійно зробив сім кроків. Там, де ступала ніжка немовляти, розпускалася квітка. Назвіть її.
а) едельвейс б) лотос в) рододендрон г) троянда
- Торани – це ...
а) ворота в огорожі б) печерний храм в) скульптурні статуї
- В якому місті на півдні Індії було збудовано великий храмовий комплекс:
а) Кхаджрахо б) Махабаліпурамі в) Санчі
- Відповідно до законів карми – мокша – це ...
а) виконання релігійних, сімейних та суспільних обов’язків,
б) задоволення чуттєвих прагнень,
в) прагнення звільнитися від ланцюга перероджень.

II рівень

- Дайте визначення понять.

Ступа – це _____

Карма – це _____

- Визначіть зайве слово (підкресліть).

Брама, торани, медресе, замок Білої чаплі, Тадж-Махал, храми-ратхи.
Цифри, ноти, шахи, шахи, «Махабхарата», Коран, «Рамаяна»

- Характерною особливістю музичного мистецтва Індії є:
а) активне застосування клавішних інструментів;
б) органічне поєднання співу, інструментальної музики і танцю;
в) доповнення музики танцем, акробатикою, елементами бойових мистецтв.

III рівень

- Установіть відповідність між видами декоративно-прикладного мистецтва і їх творами. Охарактеризуйте один із видів (на вибір).

1.

2.

3.

4.

11. Наведіть приклади традиційних індійських музичних інструментів.

[illegible]

12. Підпишіть до якого виду мистецтва належать дані ілюстрації.

A

B

Г

Б

IV рівень

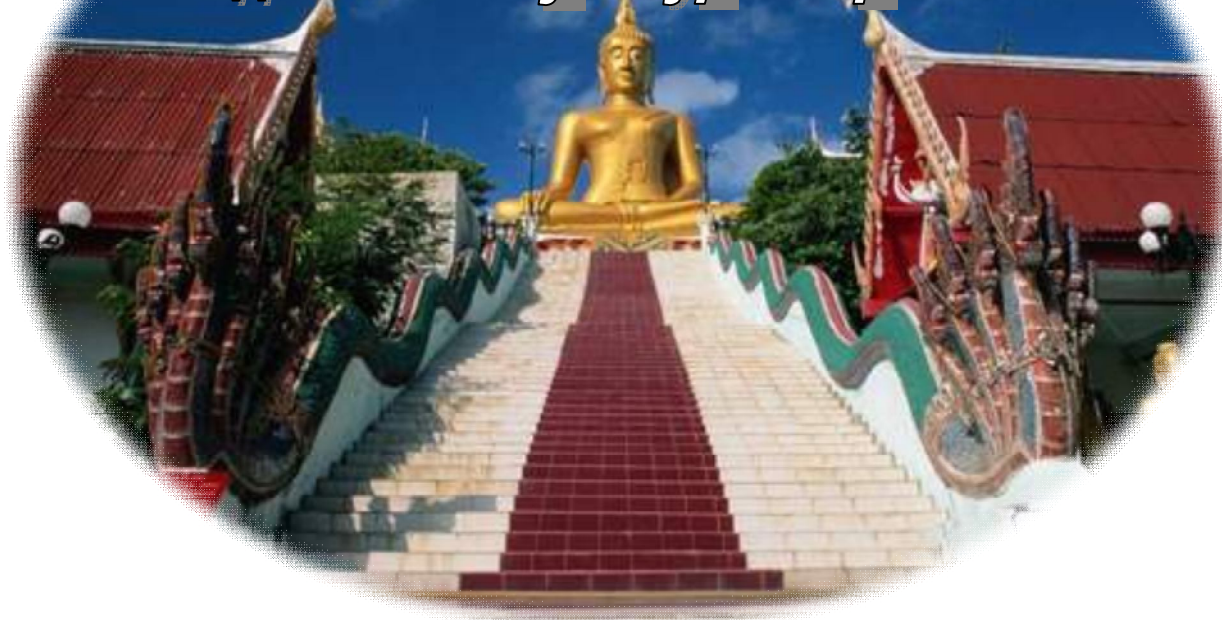
13. Уявіть, що ви – менеджер екскурсійного бюро або агент туристичної фірми. Запропонуйте ідею та обґрунтуйте міні-проект ознайомлення сучасних школярів з художньою культурою Індійського регіону. Запропонуйте ідею мистецького фестивалю, який стане кульмінацією подорожі-екскурсії.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Словник основних понять і термінів

до теми

"Індійський культурний регіон"

Адіті – у давньоіндійській міфології жіноче божество, мати богів.

Арджуна, Бхіма – герої давньоіндійського епосу «Махабхарата».

Асури – в індійській міфології могутні суперники й вороги богів, які були скинуті з небес і перетворені на демонів.

Бахаїзм – всесвітня релігія, заснована Багауллою в Персії в 19-му столітті, яка на початку 21-го століття налічує близько шести мільйонів прихильників майже у всіх країнах світу (українські прихильники називають її Віра Багаї, але в літературі також існують терміни багаїзм, бехаїзм та релігія бахаї). Незважаючи на досить невелике число послідовників порівняно з традиційними релігіями, релігія багаї набула значного географічного розповсюдження, за цим параметром займаючи друге місце та майже наздоганяючи християнство.

Бра́хма (санскр. «вищий, творець») - перший бог індуїстської головної тріади, в яку входять Брахма, Шива і Вішну. Він вшановується як творча сила і творець всесвіту. Брахма зображується у вигляді сивого старця з чотирма обличчями і чотирма руками.

Буддизм – релігійно-філософське вчення (Дгарма) про духовне пробудження (бодгі), яке виникло близько VI століття до н. е. в Давній Індії. Засновником вчення вважається Сіддхартха Гаутама, в подальшому отримав ім'я Будда Шак'ямуні. Буддизм — одна зі світових релігій, яка зародилася в Індії і поширена переважно в Азії: від Шрі Ланки до Бурятії, і від Калмикії до Японії. Найбільше послідовників має в країнах Південно-Східної Азії, Східній Азії та Тибеті. Предмет науки буддології. Оригінальна назва: **Дгарма** (Закон, Вчення) або **Буддга-дгарма** (вчення Будди). Слово «буддизм» створене європейцями у XIX столітті.

Віна - семиструнний щипковий інструмент (4 мелодичні струни, 3 резонаторні). Корпус із висушеного гарбу за, дерев'яна шийка довга і масивна, гриф із бамбука. Грають плектрами. Існує близько 20 різновидів. Звук м'який, приємний.

Вішну (санскр. «всюдиущий» або «передвічний») — Верховний Бог в індуїзмі. Один із трійці головних богів поряд з Брахмою і Шивою. Божество сонця. Займається захистом універсального порядку, створеного Брахмою. Дарує найбільші блага людині з членів трійці. Має десять аватар, дев'ять з яких побували на Землі і виконали свої місії. Зображається раджею з блакитною шкірою і чотирма руками. В руках тримає лотос, булаву, мушлю та чакру.

Гінді або **хінді** — одна з найпоширеніших мов у світі, одна з двох державних мов Індії. Належить до індоіранських мов індоєвропейської мовної сім'ї.

Джайнізм — релігія однієї із сект індуїзму, названа за ім'ям засновника Джини. Багато положень цієї релігії покладено в основу буддизму.

Зороастризм — (самоназва: Вахві Даена Маздаясна — Добра Віра Вшанування мудрості) — стародавнє пророцьке віровчення, в основі якого знаходиться проповідь давньоіранського пророка Заратустри, відома з зороастрійських гімнів — Гат, які дійшли до нас у складі Авести — священного зороастрійського канону.

Індра — бог грому й блискавки, глава богів.

Іслам — одне з декількох світових (нарівні з християнством, буддизмом) віровчень, які сповідують віру у єдиного Бога. Прихильники ісламу нині живуть у всьому глобальному суспільстві, на всіх континентах і в більшості локальних суспільств країн світу.

Капітель — верхня частина колони, що бере на себе навантаження від горизонтальних балок перекриття.

Карма (санскр. कर्म, від санскр. कर्मन् *карман* «справа, дія, праця» / «причина-наслідок, відплата») — універсальний закон дії та наслідків у дхармічних релігіях. Причина і наслідок є головною двоїстістю матеріального світу. Все, що відбувається, має причини та наслідки, прямі та непрямі. Випадковості не існує. Все є частиною високоорганізованої структури причин та наслідків. Причина та наслідок відноситься до принципу дії та реакції. Відповідно до Ведичного вчення, цей принцип прикладається і до фізичного і до метафізичного рівня.

Магабхарата (санскр. महाभारत, mahābhārata, «Велике сказання про нащадків Бгарати», за іменем царя Бгарати, нащадка давнього царя Куру), спадкоємця Куру) — епос народів Індії. Магабхарата це комплекс епічних розповідей, новел, байок, притч, легенд, ліро-дидактичних діалогів, дидактичних роздумів богословського, політичного, правового характеру, космогонічних міфів, генеалогій, гімнів, плачів.

Мечеть (араб. مسجد — *масджид*) — місце для молитви і богослужіння, молитовний дім у мусульман, прихильників ісламського віровчення. Іслам не знає храмів, оскільки під час богослужіння не складають жертву.

Мудра (санскр. मुद्रा, mudrā[?], «печатка, знак») — особливі жести і пози, що використовуються в ритуальній практиці індуїзму, буддизму та в споріднених їм містичних навчаннях. У йозі та ритуальній практиці тантризму мудри застосовуються як магічні прийоми, які допомагають адепту зберегти енергію і уберегтися від усякого зла.

Нірвана — поняття, що означає водночас існування і не існування. Згідно з буддизмом ученням Будда не помер, а тільки змінив місце свого перебування. Він перейшов у нірвану. Це означає, що він нічого не знає, нічого не бачить, нічого не чує, нічого не хоче. Він перебуває у вічному спокої.

Плектр — пристрій для зашипування струн під час гри на деяких щипкових інструментах

Рейнкарнація (грец. *ре-*, «знову» + грец. *ενσάρκωσις*, «втілення»), **метемпсихоз** (грец. *μετεμψύχωσις*, «переселення душ») — релігійно-філософська доктрина, згідно з якою безсмертна сутність живої істоти (у деяких варіаціях — тільки людей) перевтілюється знову і знову з одного тіла в інше.

Санскрит – мова давньої та середньовічної Індії.

Сарангі - струнний смичковий інструмент, поширений у північній частині Індії. Корпус із суцільного шматка дерева, шийка широка. Має чотири основні струни і багато (25-30) резонаторних. Використовується для акомпанементу під час співу, точно передаючи модуляції людського голосу.

Сикхізм — релігія, заснована у Пенджабі, в північно-західній частині півострова Індостан гуру (духовним вчителем) Нанаком(1469—1539

Ситар - струнний щипковий інструмент на зразок лютні, використовується в північноіндійській класичній музиці. Має 7 основних і 9-13 резонаторних струн, які розташовуються під основними. Корпус із гарбуза, гриф - дерев'яний, широкий, довгий. Грають плектром з дроту, сидячи на підлозі, ноги схрещені.

Сіддгартха Гаутама (563 до н. е. (623 до н. е.) — 483 до н. е. (543 до н. е.)) — індійський духовний наставник, аскет, історичний будда. Один з семи будд старовини. Засновник буддизму. Сучасник Махавіри.

Стамбха — кам'яний стовп з індуїстською або буддійською символікою, зображеннями тварин і висіченими на ньому написами.

Ступа – в індійській архітектурі буддійська монументальна споруда для зберігання реліквій; спочатку так називали курганоподібні споруди на могилі царя.

Табла - індійський парний барабан. Грають долонями водночас на обох - великому і малому. Виконує функції супроводу під час гри на ситарі або і акомпанементу до танців.

Чайтї – печерні храми, зведення яких стало традицією в Індії.

Шах Джахан (5 січня 1592, Лахор — 22 січня 1666, Агра) — могольський імператор (роки правління 1628—1658). За часів його правління було збудовано мавзолей Тадж-Махал.

Шива або **Шіва** (прихильний, дружній) — бог-руйнівник і водночас творець у трійці (*трімурті*) головних богів індуїстського пантеону. Прообразом Шиви був протоіндійський міфологічний персонаж — рогате божество на троні, зображення якого знаходили зокрема у Мохенджо-Даро.

Якші та якшині – духи підземних надр і сил природи, тісно пов'язані з культом родючості. Їх вважали охоронцями вчення, а ще святого місця – буддійської споруди – від злих сил та духів. Здебільшого їх ставили парами на огорожах і брамах ступ та інших будівель.

Дидактичні матеріали

до теми

"Індійський культурний регіон"

І варіант

1. Мовою хінді Індія називається:
 а) Брахма б) Бенін в) Бхарат
2. Сідхартха Гаутама був:
 а) вельможа б) аскет в) принц
3. Основи віровчення викладені в:
 а) Трипітаці б) Суні в) Корані
4. В Індії поширено мов і діалектів:
 а) 700 б) 800 в) 900
5. Більша частина творів давньоіндійської літератури написана мовою:
 а) хінді б) санскрит в) англійська мова
6. Розквіт індуїстського мистецтва припадає на:
 а) XII – XIII ст., б) XIII – XIV ст., в) XIV – XVII ст.
7. В „Махабхараті” розповідається про:
 а) міжплемінну війну XI – X ст. до н. е.
 б) про ворожнечу між дравідами та індо аріями
8. Споруда, яка поєднує елементи архітектури і скульптури називається:
 а) стамбха б) ступа в) чайтьї
9. Тадж Махал збудував:
 а) Акбар б) Шах Джахан в) Нджоя
10. Храми-ратхи присвячені епічним героям:
 а) „Махабхарати” б) „Рамаяни” в) „Трипітаки”
11. Відповідно до законів карми – дхарма – це ...
 а) виконання релігійних, сімейних та суспільних обов’язків,
 б) задоволення чуттєвих прагнень,
 в) прагнення звільнитися від ланцюга перероджень.

12. Найдавніша ступа знаходиться в:

- а) Боях - Гаї б) Санчі в) Кхаджрахо

13. В період мистецтва Ашоки Будду зображували:

- а) в образі людини б) в образі священного дерева в) в образі напівсфери

14. Період кубанської династії тривав:

- а) II – I ст. до н.е. б) I ст. до н.е. – III ст. н. е. в) I – II ст. н. е.

15. Чайтї – це ...

- а) ворота в огорожі б) печерні храми в) меморіальні колони

16. Храмовий комплекс Махадео побудований в місті:

- а) Махабаліпурамі б) Кхаджрахо в) Санчі

17. За часів правління Акбара було побудовано:

- а) мавзолей в Нікандрі б) мечеть Рані Сепар в) мечеть Джамі – Мазджид

18. Які види декоративно-прикладного мистецтва розвивалися в Індії:

- а) різьба по слоновій кістці б) вишивка в) обробка дерева

19. В якій пам'ятці літератури згадується про малярство:

- а) в „Рігведі” б) в „Рамаяні” в) в „Махабхараті”

20. Дайте визначення поняття.

Реінкарнація – це ...

21. Проаналізуйте спільні та відмінні риси буддійської й мусульманської архітектури.

22. Охарактеризуйте основні риси індуїзму.

II варіант

1. В якому творі давньоруської літератури згадується про Індію:

- а) „Києво-Печерський патерик” б) „Повчання Володимира Мономаха” в) „Повість минулих літ”

2. Буддизм виник:

- а) 6 – 5 ст. до н.е. б) 5 – 6 ст. н.е. в) 7 ст. до н.е.

3. Індуїзм заснований на поклонінні трійці богів:

- а) Будді, Рамі, Якші б) Якшині, Крішні, Арджині в) Брахмі, Вішну, Шиві

4. Жителів Індії називають:

- а) індусами б) індіанцями в) індійцями

5. Які релігії поширені в Індії:

- а) індуїзм б) даосизм в) буддизм г) іудаїзм д) іслам

6. Розквіт буддійського мистецтва припадає на:

- а) III – IV ст., б) IV – VI ст., в) VII ст.

7. В „Рамаяні” розповідається про:

- а) міжплемінну війну XI – X ст. до н. е.
- б) про ворожнечу між дравідами та індо-аріями

8. Авторами епосів „Махабхарата” та „Рамаяна” є:

- а) В’ясе і Вальмікі
- б) Шах Акбар
- в) Гаутама

9. Торани – це ...

- а) ворота в огорожі
- б) печерний храм
- в) скульптурні статуї

10. В якому місті на півдні Індії було збудовано великий храмовий комплекс:

- а) Кхаджрахо
- б) Махабаліпурамі
- в) Санчі

11. Відповідно до законів карми – мокша – це ...

- а) виконання релігійних, сімейних та суспільних обов’язків,
- б) задоволення чуттєвих прагнень,
- в) прагнення звільнитися від ланцюга перероджень.

12. За часів правління Ашоки з’явилися:

- а) ступи
- б) скульптури Будди
- в) чайтї

13. Якші – це ...

- а) духи підземних надр і сил природи
- б) покровителі мистецтва
- в) скульптурні рельєфи

14. У середньовіччі храми будувалися на честь:

- а) Будди
- б) Шиви, Вішну, Брахми
- в) Арджуни

15. Храмовий комплекс Кандар’я Махадео був побудований:

- а) в IX ст.,
- б) X – XI ст.,
- в) XII ст.

16. У формі ісламської архітектури побудовано:

- а) мечеть Джамі – Мазджид у Делі
- б) мавзолей у Нікандрі
- в) Рані Сепар

17. Найвідоміша капітель:

- а) Левова капітель із Сарнатхи
- б) капітель у Санчі
- в) капітель у Нікандрі

18. В архітектурі ранньоісламського періоду простежуються традиції:

- а) ісламу
- б) християнства
- в) індуїстського зодчества

19. Акбар – це ...

- а) талановитий організатор і правитель Індії
- б) індійський архітектор
- в) індійський художник

20. Дайте визначення поняття.

Нірвана – це ...

21. Проаналізуйте спільні та відмінні риси буддійської й мусульманської архітектури.

22. Охарактеризуйте основні риси буддизму.

Завдання

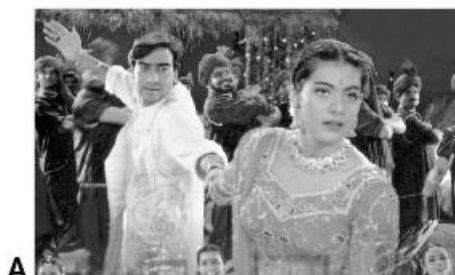
на встановлення відповідності

1. Установіть відповідність між культурними регіонами, позначеними буквами, та творцями мистецтва, які до них належать, позначеними цифрами.

- А. Індійський
Б. Африканський

2.

3. Установіть відповідність між поняттями, позначеними буквами, та їх визначеннями, позначеними цифрами.

А. хореографія	1. мистецтво створення танцю, балету.
Б. ступа	2. архітектурна споруда, характерна для арабо-мусульманської архітектури.
В. мечеть	3. спеціалізація актора .
Г. стамбха	4. буддійська монументальна споруда для зберігання реліквій.

А	☐
Б	☐
В	☐
Г	☐

А. зороастризм	1. віра в єдиного Бога (Аллаха).
Б. йога	2. релігія однієї із сект індуїзму, названа за ім'ям засновника Джини.
В. іслам	3. стародавнє пророцьке віровчення, в основі якого знаходиться проповідь давньоіранського пророка Заратуштри.
Г. джайнізм	4. психопрактика зміни свідомості, сукупність різноманітних індійських духовних і фізичних методів.

А	☐
Б	☐
В	☐
Г	☐

А. табла	1. пристрій для захищування струн під час гри щипкових інструментах
Б. сарангі	2. індійський парний барабан.
В. ситар	3. струнний смичковий інструмент, поширений у північній частині Індії
Г. плектр	4. струнний щипковий інструмент на зразок лютні.

А	☐
Б	☐
В	☐
Г	☐

4. Позначте двір мистецтва, що належить до художньої культури Індійського регіону.

1.

2.

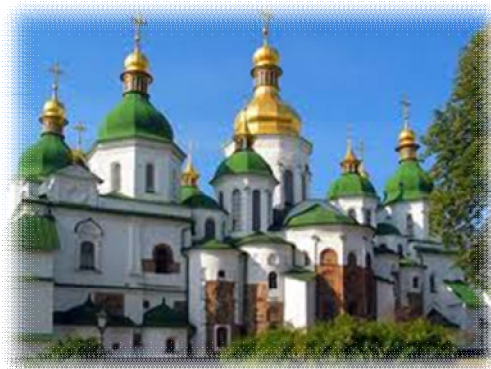

3.

5. Установіть відповідність між назвами творів мистецтва, позначеними буквами, та їх зображеннями, позначеними цифрами.

1.

2.

- А. Софія Київська
Б. Тадж-Махал в Агрі

У ході закріплення нового матеріалу з теми “Архітектури та скульптури в Індійському культурному регіоні” учням пропонується **практична робота**. Для цього видається аркуш паперу розміром А 4 із зображенням храму у Кхаджурахо та мавзолею Тадж-Махал. Нижче міститься інформація про ці споруди. Учні дається завдання: уважно роздивитися зображення, ознайомитися з інформацією та стрілкою показати, яку архітектурну споруду характеризує подана інформація.

- Просторий купол цибульної форми
- Збудовано в 1000 році
- Високий подіум надає храму величності
- Мавзолей
- Найкращі майстри Індії, багато тисяч підневільних працювали над спорудженням
- Збудовано з білого мармуру
- Арочні отвори позбавляють стіну матеріальності, вагомості та кремезності
- Позбавлений тепла, живого відчутного трепетання форм

- *Башти підіймаються вгору одна за одною*
- *У долині стародавньої столиці Чанделла*
- *Один з найзначніших пам'ятників Агри XVIIст.*
- *Храм культу "Капула-Капіліка", що проповідував життєві насолоди*
- *Увіковічував пам'ять померлої дружини Шах-Джахана*
- *Сцени на міфологічні сюжети*
- *Фасади оточено численними пасами горельєфних фігур*
- *Над святилищем споруджували високу конусоподібну башту-шикхару*
- *Створений майстрами різних країн: Індії, Турції, Ірану, Афганістану*
- *Споруда має особливу стрункість та невагомість*

Для перевірки рівня засвоєння учнями теоретичного матеріалу з теми "Декоративно-прикладне мистецтво Індії" пропонується усне опитування.

Питання для усного опитування:

1. *Що називають фрескою?*
2. *Що зображують фрески Аджанти?*
3. *Чому особлива увага у фресках надавалася кольору?*
4. *Чи згодні Ви з тим, що фрески Аджантине відображають життя рабів?*
5. *Чим славились народні ремісники Індії?*
6. *Розкажіть про індійські вибиванки.*
7. *Який вигляд має парча, котра призначена для вищих каст?*
8. *Чим цікаве виробництво кашмірської шалі?*
9. *З яких матеріалів індійці виготовляли посуд?*
10. *Які види народної творчості в Індії вважають найдавнішими?*
11. *Що вироблялося в Індії зі слонових бивнів?*
12. *Назвіть дерев'яні вироби індійських майстрів.*

Творчі завдання

1. Опанування учнями теми “Образ Індії в історії світової культури” пропонується здійснювати через виконання практичної роботи, яка передбачає створення рекламної туристичної афіші. Учням необхідно впродовж 15-20 хвилин на білому аркуші паперу розміром А4 умовно зобразити художньо-культурну пам’ятку Індії (живописну, скульптурну, архітектурну) та декількома реченнями дати характеристику Індійського культурного регіону, яка якнайкраще характеризуватиме цю країну.

тел. 396-17-93

*Індія –
країна
легендарного
Будди, кіно, танцю
та музики! Світ
слонів, родина йоги
та астрономії!*

*Ви побачите
величезні храми,
вишукані статуї
Будди та Шиви,
відчуєте смак
справжнього
індійського чаю,
познайомитеся із
системою йоги.*

Поспішайте!

2. Уявіть, що ви – менеджер екскурсійного бюро або агент туристичної фірми. Запропонуйте ідею та обґрунтуйте міні-проект ознайомлення сучасних школярів з художньою культурою Індії.

3. Уявіть, що ви – художник-дизайнер. Створіть ескіз (нарис, замальовку) рекламного буклета запропонованого вами проекту ознайомлення сучасних школярів з художньою культурою Індії.

Запропоновані форми роботи покликані створити не лише ефективні умови якісного навчально-виховного процесу, а й нові способи розвитку мислення, почуттів та уяви як основи розвитку творчих здібностей учнів.

Список використаної літератури

1. Ампілогова Л. Інноваційна освітня діяльність – вимога часу // Завуч №11, 2003. – с.12-18.
2. Асеев Ю.С. Шедеври світової архітектури. – К.: Рад. школа, 1982. – 87 с., іл. - (Бібл. серія). – С.28-29.
3. Використання кросворді, ребусів на уроках предметів художньо - естетичного циклу. («Мистецтво в школі» № 1,2,3,9, 2009 рік.).
4. Голоси стародавньої Індії: Антологія староіндійської літератури. – К., 1982.
5. Гумінська О. Інтерактивні методи на уроках музики // Завуч №32, 2006. – с. 4 – 12
6. Дмитриева Н.А.. Виноградова Н.А. Искусство Древнего мира. – М.: Дет. лит., 1986. – С.166-170.
7. Индия // ГЕО. – 2002. - № 5. – С. 66-115.
8. История и культура Древней Индии: Тексты / Сост. А.А.Вигасин. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 352с.
9. История мировой культуры / Ред. проф. Г.В.Драч. – Ростов н/Д: Феникс, 2000. – 512с.
10. Історія світової культури. Культурні регіони: Навч. посібник / Керівник авт. колективу Л.Т.Левчук. – 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 2000. – 520с. – С.138-181.
11. Котхари Сунил. Класичний танець Індії // Індія. – М., 1987. – С.17-18.
12. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1996. – 480с. - С. 296-362.
13. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. вид. / Під заг. ред. проф. Стрішенця М.М.– Тернопіль: Астон, 1999. – 116с. – С.16-26.
14. Масол Л.М. Компаративні методи опанування мистецьких цінностей у контексті полікультурної освіти // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Вип. 30. – Херсон, 2002. – С.101-105.
15. Пандей Р.Б. Древнеиндийские домашние обряды. – М.: Высшая школа, 1990.
16. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1997. – 464с. – С.366-417.
17. Соколова Г. Методичні орієнтири практики розвивального навчання. Рекомендації для вчителів. // завуч. Наша вкладка. №7,2005. – с. 5 – 10.
18. Хмеляр І. Розвиток творчих здібностей учнів. // Завуч №11,2005.
19. Чабан Н.І. Розробки уроків з художньої культури: Методичні рекомендації до проведення занять у школі. – Херсон, 2003. – 38с.
20. Шарко В. Д. Сучасний урок. – К: 2006. – 164 с.